

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка

кафедра

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
«ВИХОВАННЯ ОСНОВ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ДІТЕЙ 6-ГО
РОКУ ЖИТТЯ ЗАСОБОМ УКРАЇНСЬКОГО ЖИВОПИСУ»

Виконала:

Шевченко Тетяна Володимирівна
магістрантка спеціальності 30-62 МДО

Науковий керівник: І. В. Корякіна
Допущено до захисту « » грудня 2023 р.
Завідувач кафедри

(підпис) (ініціали, прізвище)

Дата захисту: «__» _____ 20__ р.

Національна оцінка _____

Кількість балів: _____ Оцінка ECTS _____

Підписи членів ДЕК: _____

Глухів - 2023

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1	9
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ ОСНОВ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ДІТЕЙ 6-ГО РОКУ ЖИТТЯ ЗАСОБОМ УКРАЇНСЬКОГО ЖИВОПISУ	9
1.1. Погляди на проблему виховання основ естетичної культури в дітей дошкільного віку в теорії педагогіки і психології та у практиці дошкільної освіти.....	9
1.2. Завдання та особливості формування основ естетичної культури в дітей старшого дошкільного віку.....	18
1.3. Використання живопису як засобу виховання в дітей 6-го року життя основ естетичної культури у практиці дошкільної освіти	27
Висновки до першого розділу	38
РОЗДІЛ 2	41
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ В ДІТЕЙ 6-ГО РОКУ ЖИТТЯ ОСНОВ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗАСОБОМ УКРАЇНСЬКОГО ЖИВОПISУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	41
2.1. Методика дослідження рівнів сформованості естетичної культури у дітей 6-го року життя	41
2.2. Впровадження в освітній процес старшої групи системи роботи з формування в дітей основ естетичної культури засобом українського живопису.....	48
2.3. Аналіз результатів дослідження	55
Висновки до другого розділу.....	59
ВИСНОВКИ	61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	64
ДОДАТКИ	70
Додаток А.....	70
Додаток Б.....	76
Додаток В.....	77
Фотогалерея:.....	85

ВСТУП

Актуальність дослідження полягає у вирішенні конкретних завдань виховання основ естетичної культури та базових наукових засад формування естетичної культури особистості дитини набуває вирішального значення у сьогоденні. Виходячи із стратегічних завдань дошкільної освіти, питання розвитку духовно-моральних якостей дітей дошкільного віку шляхом естетичного виховання, складовою якого виступає формування естетичної культури, є одним з центральних в освітньому процесі сучасного закладу дошкільної освіти. Звідси виникає велика увага науковців та практиків до створення і впровадження в освітній процес сучасного закладу дошкільної освіти практичних методик використання засобів мистецтва особливо живопису для формування у дітей дошкільного віку основ естетичної культури.

Мистецтво відіграє особливу роль в процесі естетичного виховання дитини, розкриваючи перед дитиною двері в оточуючий світ, соціальний сенс життєвих явищ, примушуючи її пильніше вдивлятися, спонукаючи до співпереживання, до засудження зла і сприймання краси та доброти. На думку В. Сухомлинського, «чуйність, сприйнятливність до краси в дитячі роки незрівнянно глибші, ніж у більш пізні періоди розвитку особистості – потреба у прекрасному затверджує моральну красу, породжуючи непримиренність до всього вульгарного та потворного».[37]

До чинників естетичного виховання науковці включають мистецтво, зокрема, живопис, комплексна дія якого може сформувати в особистості естетичну культуру і гармонійне естетичне ставлення до навколишнього світу.

Враховуючи той факт, що дошкільне дитинство відіграє унікальну роль у становленні особистості і свідченням цього є ґрунтовні психологічні дослідження (Л. Божович, Л. Венгер, Д. Ельконін, О. Запорожець, та ін.) і наукові доробки в педагогічній галузі (А. Богуш, Н. Голота, О. Дронова, О. Кононко, Н. Кот, В. Котляр, С. Кулачківська, С. Ладивір, Г. Підкурманна, Т. Поніманська, Г. Сухорукова, Л. Янцур та ін.), старший дошкільний вік є

найчутливішим для становлення первинного світогляду, встановлення супідрядності вчинкових мотивів, довільної поведінки, внутрішніх етичних інстанцій самосвідомості, закладання основ морально-естетичного світосприймання і соціокультурного становлення особистості та проявляється «пік» інтересу до мистецтва.

У контексті розгляду проблеми естетичного виховання та аналізу результатів наукових досліджень визначено, що проблема формування естетичної культури засобами живопису не була предметом спеціального дослідження. У низці робіт її торкалися принагідно або у контексті проблеми естетичного виховання дітей дошкільного віку: не висвітлено розвиток естетичних почуттів старших дошкільників до мистецтва, не визначені педагогічні умови формування естетичної культури, як складової естетичного виховання, не розроблено зміст, структуру, послідовність ознайомлення старших дошкільників з живописом, що спрямовується на формування естетичної культури.

У зв'язку з вищевикладеним виникають суперечності між актуальністю проблеми пошуку ефективних шляхів застосування мистецтва у процесі формування у дітей дошкільного віку естетичної культури та відсутністю практичних методик формування у старших дошкільників естетичної культури засобом українського живопису у практиці сучасної дошкільної освіти. Прагнення подолати суперечності, актуальність проблеми, її наукове та практичне значення, недостатня розробленість у теорії та практиці дошкільної освіти зумовили вибір теми магістерської роботи «Виховання основ естетичної культури в дітей 6-го року життя засобом українського живопису».

Об'єкт дослідження – процес виховання основ естетичної культури дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – практичні методи виховання у дітей старшого дошкільного віку естетичної культури засобами українського живопису.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність системи роботи, що забезпечує виховання основ

естетичної культури у дітей старшого дошкільного віку і ґрунтується на використанні класичних та сучасних творів українського живопису в освітньому процесі сучасного закладу дошкільної освіти.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що ефективність процесу виховання естетичної культури у дітей старшого дошкільного віку зростає за умов поетапного ознайомлення дітей з творами мистецтва на основі художньо-педагогічного спілкування, в центрі якого лежить ознайомлення з творами українського живопису.

Гіпотеза конкретизується в процесі вирішення таких завдань:

– здійснити аналіз наукової літератури з проблеми виховання основ естетичної культури в дітей дошкільного віку в теорії педагогіки і психології та у практиці дошкільної освіти;

– визначити зміст та особливості виховання основ естетичної культури дітей старшого дошкільного віку в освітньому процесі сучасного закладу дошкільної освіти;

– обґрунтувати методику використання українського живопису як засобу виховання основ естетичної культури дітей старшого дошкільного віку у практиці дошкільної освіти;

– визначити критерії та рівні сформованості естетичної культури старших дошкільників у теорії та практиці дошкільної освіти.

– експериментально апробувати і дослідним шляхом перевірити ефективність системи роботи з виховання у старших дошкільників основ естетичної культури засобом ознайомлення з українським живописом в процесі художньо-педагогічного спілкування.

Для вирішення поставлених завдань і перевірки гіпотези використано комплекс наукових методів дослідження. Теоретичні методи дослідження: аналіз, порівняння, систематизація, класифікація та узагальнення даних психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження, вивчення документації закладів дошкільної освіти, вивчення та узагальнення досвіду роботи педагогів дошкільної освіти, батьків, які дали змогу сформулювати

власний погляд на проблему дослідження та виявити наукові засади створення експериментальної моделі. Емпіричні методи дослідження: бесіди, тестування, спостереження, аналіз та узагальнення незалежних експертних характеристик, що сприяли вивченню реального стану проблеми у сучасній дошкільній освіті; педагогічний експеримент, статистична та аналітична обробка даних дослідження.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять сучасні теорії у галузі психології, педагогіки, що пропагують формування особистості, яка здатна до самоактуалізації, творчого сприйняття світу, соціально значущої діяльності, спрямованої на розвиток і гармонізацію суспільства, єдність процесів естетичного, культурного розвитку особистості на засадах гуманізації, використанні особистісно-орієнтованого підходу при вихованні і навчанні особистості (В. Андрущенко, І. Бех, І. Зязюн, М. Каган, В. Кузь, Л. Левчук, Т. Поніманська та ін.); фундаментальні положення психолого-педагогічного підходу до розвитку дошкільника у процесі формування естетичної культури, формування внутрішніх етичних інстанцій самосвідомості, закладання основ соціокультурного становлення особистості, її загальної та естетичної культури та наукові положення про загальний зв'язок, взаємозумовленість і цілісність мистецтва, зокрема, живопису та людини (А. Беленька, Е. Белкіна, О. Богініч, І. Гончаров, Н. Горопаха, Н. Кот, В. Кузьменко, С. Кулачківська, Т. Піроженко, З. Плохій, Г. Раратюк, Н. Сакуліна, Г. Сухорукова та ін.); результати досліджень М. Брауншвіга, М. Вовчик-Блакитної, І. Гончарова, О. Дронової, Н. Голота, Л. Янцур, Т. Терещенко, А. Ткемаладзе та ін. про доступність для сприймання дитиною мистецтва живопису як способу відображення культурного життя внаслідок образного характеру її мислення.

Теоретичне значення одержаних результатів дослідження:

– уточнено рівень розробленості проблеми використання мистецтва, зокрема, українського живопису, в процесі виховання естетичної культури дітей дошкільного віку у науковій літературі;

– подальшого розвитку дістало з'ясування наукового змісту основоположного поняття дослідження: «естетичне виховання дошкільників», «естетична культура дітей дошкільного віку» та понять «ознайомлення дітей дошкільного віку з творами мистецтва», «ознайомлення дітей дошкільного віку з українським живописом».

– розроблено методичний підхід до реалізації завдання виховання основ естетичної культури старших дошкільників засобом українського живопису; визначено критерії сформованості естетичної культури дітей старшого дошкільного віку.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці ефективної системи роботи з виховання основ естетичної культури старших дошкільників засобом українського живопису; розробці методичних рекомендацій для вихователів закладу дошкільної освіти щодо організації процесу виховання основ естетичної культури дітей засобом українського живопису в освітньому процесі старшої групи сучасного закладу дошкільної освіти; розробці конспектів та сценаріїв заходів з використанням творів українського живопису як засобу виховання основ естетичної культури дітей старшого дошкільного віку.

Матеріали магістерського дослідження можуть бути використані керівництвом, вихователями закладу дошкільної освіти під час планування навчально-виховних заходів з метою естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку; під час проведення методичних семінарів і курсів підвищення кваліфікації вихователів закладів дошкільної освіти.

Прогностичний потенціал проведеного дослідження зумовлений можливістю використання його результатів для здійснення подальшої науково-дослідницької роботи за темою **«Виховання основ естетичної культури в дітей 6-го року життя засобом українського живопису»**.

Публікації. Основні положення магістерської роботи висвітлено у публікаціях:

– Тетяна Шевченко.

– Тетяна Шевченко.

Структура магістерської роботи складається з вступу, двох розділів, висновків, списку використаних при написанні роботи літературних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ ОСНОВ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ДІТЕЙ 6-ГО РОКУ ЖИТТЯ ЗАСОБОМ УКРАЇНСЬКОГО ЖИВОПИСУ

1.1. Погляди на проблему виховання основ естетичної культури в дітей дошкільного віку в теорії педагогіки і психології та у практиці дошкільної освіти

Формування художньо-естетичної культури, творчих здібностей особистості, виховання естетичних смаків, почуттів, потреб набуває особливої значущості саме в дошкільному віці, оскільки знання, вміння та навички, отримані в ранньому дитинстві, значним чином впливають на її подальший розвиток. Завдання та шляхи реалізації естетичного виховання дітей дошкільного віку визначені Законом України «Про дошкільну освіту», Національною державною комплексною програмою естетичного виховання, Базовим компонентом дошкільної освіти, чинними програмами розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі», «Дитина», «Дошкілля» та ін., в яких особлива увага акцентується на необхідності організації цілеспрямованого ознайомлення дітей із різними видами мистецтва в контексті загальнолюдської та національної культури [7].

У базовому компоненті дошкільної освіти підкреслено, що основною ознакою естетичного виховання є виховання основ естетичної культури, «культури почуттів – як естетичних та моральних, так й специфічних для образотворчої діяльності почуття лінії, форми, кольору, ритму, композиції, інтонації тощо» [7, с.45].

Підвищення якості естетичного виховання дошкільників у сучасних умовах значною мірою залежить від вивчення, узагальнення та творчого переосмислення історико-педагогічного досвіду з названої проблеми та

подальшого використання його окремих положень у закладах дошкільної освіти.

Як зазначає О. Донченко різним аспектам проблеми естетичного виховання дітей присвячено історико-педагогічні праці З. Борисової, В.Ворожбіт, Т. Грищенко, І. Зарудної, А. Калениченко, Є. Марченка, О. Овчарук, А. Омельченко, Т. Тюльпи, О. Федорової; внесок видатних вітчизняних освітян минулого у вирішення окремих проблем естетичного виховання підростаючого покоління розкрито в роботах Н. Дем'янко, О. Джус, О. Пшеврацької, Н. Роман, І. Фрайта та ін. [33, с.93].

Розглядаючи історичний аспект проблеми виховання естетичної культури дітей дошкільного віку, як складової процесу естетичного виховання, дослідниця О. Алмакаєва висвітлює інтерес вітчизняних науковців до застосування засобів мистецтва, які трактуються як одна з найефективніших форм естетичного сприймання дітьми культури – національної і світової, у процесі якого у них закладаються основи естетичного смаку та естетичної культури [1, с.405].

Дослідження у різних галузях світової науки, як вважає О. Алмакаєва, сприяли у ХІХ ст. розумінню художньої творчості дітей, як генетично особливого ступеню розвитку художньої свідомості, що знаходиться у певному відношенні з історією світової культури. Так, у 30-х роках Д. Дьюї вважає, що образотворча діяльність має звільнити творчу енергію дітей, перетворивши дітей в активних учасників творчого процесу. Звернувши увагу на психологічні аспекти художньої творчості дітей, у 40-50-ті роки ХХ ст., В. Ловенфельд пропонує використання підходу до художнього розвитку дитини, названого ним «терапевтичним викладанням образотворчого мистецтва» [2, с. 76].

Проблема виховання естетичної культури і художнього розвитку дитини відображена в дослідженнях вітчизняних вчених ХХ століття (М. Волков, В.Кириєнко, Є. Фльорина). Як зазначає О. Рудницька, здавна в Україні виховання дітей засобами мистецтва широко застосовувалося народною

педагогікою, що надає можливість використання народного мистецтва в сучасному закладі дошкільної освіти [63, с. 187].

Одним з важливих стимулів виховання естетичної культури дітей, на думку Т. Науменко і Е. Белкіної, стало поширення загальної початкової освіти і введення в навчальний план масових народних шкіл обов'язкового викладання музики, малювання і літературного читання [13, с.4].

Великого значення видатний український педагог В. Сухомлинський надавав мистецтву, як засобу виховання естетичної культури дітей дошкільного віку, вважаючи, що «виховна функція мистецтва полягає в його здатності формувати духовний світ вихованців, розвивати художні потреби, впливати на світосприйняття й почуття дітей». Підкреслюючи значення мистецтва в естетичному вихованні дітей, Василь Олександрович справедливо зазначав: «Як гімнастика випрямляє тіло, так мистецтво випрямляє душу. Відтак, основне завдання педагога як творця дитячої радості, на думку вченого, полягає в тому, щоб відкрити кожній дитині дорогу у світ прекрасного» [1, с. 410].

Особливо значущими в контексті виховання естетичної культури в дітей є думки Г. Ващенко про «необхідність використання культурно-естетичних надбань рідного мистецтва у вихованні всіх дітей, як більш, так і менш здібних, тому що мистецька творчість, навіть, за відсутності великих природних здібностей відіграє певну роль у діяльності кожної людини і часто є джерелом моральної втіхи і чистих радощів» [19, с.30]

Сучасні дослідники (Л. Артемова, І. Зязюн, О. Семашко, М. Каган, В.Котирло, Т. Поніманська та ін.) пропагують формування естетично культурної особистості, яка здатна до самоактуалізації, творчого сприйняття світу, соціально значущої діяльності, спрямованої на розвиток і гармонізацію суспільства, єдність процесів художнього, естетичного, культурного розвитку особистості на засадах гуманізації, використанні особистісно-орієнтованого підходу при вихованні і навчанні особистості дитини дошкільного віку [6, 37, 38, 43, 61].

Погляд сучасних вітчизняних психологів (Л. Божович, В. Крутецький, Д.Фельдштейн та ін.) на художньо-естетичне виховання дитини дошкільного віку передбачає єдність формування основ естетичної культури і художньо-естетичного розвитку шляхом ознайомлення дітей з творами мистецтва: «розвиток естетичного сприйняття художніх образів (у творах мистецтва) і предметів (явищ) навколишнього світу як художніх об'єктів; ознайомлення з універсальною «мовою» мистецтва засобами художньо-образної виразності; збагачення індивідуального художньо-естетичного досвіду; виховання естетично-художнього смаку й почуття гармонії»; «створення умов для багатоаспектної й захоплюючої активності дітей у художньо-естетичному опануванні навколишнього світу через мистецтво; формування естетичної картини світу й основних елементів «Я-концепція творця» [15, 45].

Різноманітні аспекти художнього розвитку особистості дитини відображено в наукових працях сучасних вітчизняних дослідників (А. Богуш, В. Кузьменко, Л. Масол, Т. Науменко та ін.). Концептуальні засади виховання естетичної культури в процесі прилучення дітей до народних традицій, художньої культури, мистецтва та творчості обґрунтовано у працях Л.Артемової, Д. Джоли, Н. Рогальської, О. Рудницької, В. Сухомлинського та ін. Спільною є думка сучасних вітчизняних науковців про те, що художньо-естетичне виховання дітей дошкільного віку відбувається шляхом залучення дітей до світу мистецтва в різноманітних видах художньо-творчої діяльності.

Означену думку продовжує Л. Масол, яка вважає, що «складність в художньо-естетичному вихованні дітей полягає в орієнтації на споживання художніх цінностей замість активної особистої участі в процесі їх створення, пропагування» [50, с. 26].

Н. Миропільська визначає естетичну культуру як «здатність особистості до повноцінного сприймання, правильного розуміння прекрасного у мистецтві і дійсності, прагнення й уміння будувати своє життя за законами краси» [53, с. 33].

Сучасні вітчизняні дослідники (Т. Бех, Т. Кудрявцев, О. Кошелівська та ін.), вважають культуру важливим фактором дитячого розвитку. У світлі концепції особистісно зорієнтованого виховання особливої ваги набувають проблеми розвитку особистості в дитинстві як у самотньому неповторному періоді людського життя. У зв'язку з цим Т. Бех зауважує, що «художньо-естетичне виховання є для дитини посередником в оволодінні історико-культурним досвідом, життєве багатство якого несуть на собі мистецтво, гра, творчість, народні традиції та обряди, міфологія, релігія тощо» [10, с. 24].

Дослідження А. Бурової і Є. Квятковського доводять, «що при сприятливих умовах процесу виховання естетичної культури засобами образотворчого мистецтва вже наприкінці старшого дошкільного віку в дітей можуть сформуватися деякі художньо-естетичні знання (поняття про мистецтво, перші спроби самостійно оцінити твори, в основному, за формулою «подобається-не подобається» і певні навички грамотного художнього сприймання» [17, с.39].

Розглядаючи мистецтво, як засіб художньо-естетичного виховання дітей дошкільного віку, З. Гіптерс вважає, «що «залучення до мистецтва є потужним засобом впливу на становлення та розвиток особистості дитини. У зв'язку з гуманізацією сучасної освіти та культури проблема виховання естетичної культури дітей дошкільного віку набуває особливої актуальності» [27, с. 60].

Науковці В. Кенник і М. Киященко розглядають естетичне виховання як «процес, у якому формується вміння цінувати, відчувати і розуміти прекрасне і потворне, трагічне і комічне, піднесене і героїчне, високе і низьке в явищах дійсності, людських стосунках і мистецтві, де розвивається спроможність до творчості за законами краси в усіх сферах і видах діяльності» [41, с. 59].

На думку Г. Підкурғанної, «одним з завдань естетичного виховання дошкільників є формування естетичного сприймання дійсності, яке спирається на чуттєвий аспект предметів – їх колір, звук, форму, що зумовлює необхідність розвитку сенсорної культури дітей; «за правильного педагогічного керівництва

всі види мистецтва, природа, побут сприяють формуванню естетичного ставлення до дійсності» [64, с. 61].

Для естетичного виховання дошкільників на сучасному етапі В. Котляр пропонує «створити в дошкільних закладах естетичне предметно-розвивальне середовище; модернізувати методи та прийоми роботи з дітьми, спрямовані на розвиток їхнього творчого ставлення до художньо-естетичного освоєння дійсності, відображення його у власній творчій діяльності» [44, с. 28].

Радість, яку переживає людина, сприймаючи твори мистецтва, називають естетичною радістю. Найвищим виявом такої радості є естетична насолода. Особливість її полягає в тому, що вона завжди є результатом глибокого, просвітленого переживання. Відчувати естетичну насолоду – це означає глибоко відчувати і розуміти красу: красу життя, красу творіння, красу людських умінь та поривань.

Чим досконаліший твір мистецтва, тим більшу насолоду може він дати людині. Але сила і глибина насолоди залежить від підготовленості людини до сприймання творів мистецтва, бо це вже суб'єктивний фактор. Якщо естетичну насолоду людина переживає регулярно, то ці переживання стають важливим фактором її життя, її моральним капіталом. Естетичні переживання духовно збагачують людину, загострюють її почуття, розвивають естетичні смаки і естетичну культуру.

На думку Б. Ананьєва, «сприймання творів мистецтва потребує певної сенсорної культури і включає виховання в дітей здатності «бачити» і «чути». Вчений вважає, що «естетичне сприймання завжди повинно мати емоційне безпосередній характер. Втрачаючи цю безпосередність почуттів людина втрачає своє емоційне ставлення до творів мистецтва, проте безпосередність почуттів неможлива без попередньої підготовки. Мистецтво дає людині не лише переживання почуттів, а й пізнання їх, а через пізнання почуттів веде і до оволодіння ними» [3, с. 140].

Науковці виділяють два психологічно суттєві моменти під час естетичного сприймання творів образотворчого мистецтва. Як вважає М.Вебер,

«сприймання краси обов'язково включає в себе оцінний момент. У цьому одна з важливих відмінностей «прекрасного» від просто «приємного» або того, що «подобається», «дає задоволення». Оцінний характер естетичних суджень відображає наявність певного естетичного смаку. Без нього неможливе виховання в учнів оцінного ставлення до творів мистецтва і вироблення системи естетичних оцінок» [20, с. 36].

Образотворче мистецтво зображує оточуючий світ і відповідає дійсності й є джерелом формування внутрішнього духовного світу людини. Це засвідчують дослідження відомих вітчизняних педагогів та мистецтвознавців (В. Розумний, М. Каган та ін.). «У процесі формування в дітей естетичного сприйняття оточуючого світу засобами живопису, як образотворчого мистецтва, головне – емоційно-образне сприйняття творів мистецтва, зображувально-виразних засобів, формування інтересів, переваг у вподобанні». [38, 62].

Навчаючи дітей сприйняттю творів живопису, ми цим робимо виразнішими їхню власну образотворчу діяльність, хоча річ цілком очевидна, – у цьому процесі немає механічного перенесення способів діяльності.

Дослідник А. Мелік-Пашаєв розкриває специфіку естетичного сприйняття творів мистецтва у дитячому віці. На матеріалах сприйняття дитиною живопису науковець визначає рівні естетичного розвитку дошкільнят.

У першому рівні дитина 3-4 років емоційно радіє зображенню знайомих предметів, які вона впізнає на картинці. Мотив оцінки носить предметний чи житейський характер.

На другому рівні дитина до п'яти рокам починає не тільки бачити, а й усвідомлювати елементарні естетичні якості у творі, які роблять для неї картину привабливою. Діти можуть отримувати елементарну естетичну насолоду, оцінюючи у картині гарний колір, колірні поєднання зображених предметів і явищ, рідко – форму й композиційні прийоми.

На третьому рівні діти 6-7 років піднімаються до здібності сприймати більше, ніж закладено в зовнішніх ознаках зображуваного явища. Дитина уловлює внутрішню характеристику художнього образу [51, с. 6].

Радість, яку дає людям духовна культура, – це естетична насолода. І навпаки, всяка насолода, принесена мистецтвом, пов'язана з почуттям радості. Досліджуючи проблему розвитку творчої особистості дитини через образотворче мистецтво, Г. Бебіх вважає, що «мистецтво повинно нести людям почуття радості. Але разом з тим таке високе почуття може дати лише мистецтво, яке відображає життя в найістотніших моментах, вчинках, втілених у зрозумілій художньо-яскравій формі, тобто мистецтво, яке є своєрідним дзеркалом життя. Сила цієї радості, або естетичної насолоди, проявляється в її загальності, тобто в тому, що цей душевний стан переживає багато людей. Інакше кажучи, індивідуальне, особисте переживання стає проявом колективного, масового, а часом і загальнонародного переживання» [7, с. 24].

Таким чином, естетична радість об'єднує людей. У цьому єднанні проявляється активний характер естетичного переживання і водночас виявляється дійова сила мистецтва.

Реалізація завдання виховання естетичної культури в дітей дошкільного віку, як вважають О. Дем'янчук і С. Панасюк, має «винятково важливе значення, бо в різноманітній змістовій, позитивно та емоційно забарвленій діяльності відбувається художній розвиток дитини і проявляються перші творчі кроки художнього самовиявлення дітей. Введення дитини в світ краси і гармонії є важливим завданням естетичного виховання» [30, с. 73].

Аспекти естетичної культури висвітлено в низці наукових робіт сучасних вітчизняних дослідників: так, О. Дивниненко, О. Донченко звертають увагу на «формування художньо-естетичної культури, творчих здібностей особистості, виховання естетичних смаків, почуттів, потреб, що набуває особливої значущості саме в дошкільному віці, оскільки знання, вміння та навички, отримані в ранньому дитинстві, значним чином впливають на її подальший розвиток» [32, с. 55]. Авторські програми та методики, нетрадиційні технології

естетичного виховання дітей розробляються та впроваджуються Е. Белкіною, Т. Науменко, Г. Підкурғанною, Г. Тарасенко [13, 60, 68].

На нашу думку, при виборі засобів виховання естетичної культури в дітей старшого дошкільного віку ефективними є засоби образотворчого мистецтва, зокрема, українського живопису, у зв'язку з чим постає необхідність більш детального ознайомлення педагогічних кадрів з національною культурою, мистецтвом та можливостями його творчого застосування в освітньому процесі сучасних закладів дошкільної освіти.

Вирішенню проблеми виховання естетичної культури дітей в сім'ї значним чином сприятиме організація курсів теоретичного та практичного ознайомлення батьків з різними видами мистецтва для батьків: створення спільних об'єднань батьків, вихователів, літераторів, художників, з метою вирішення різних питань з виховання естетичної культури в дітей засобами мистецтва: читання художньої літератури, малювання на пленері з дітьми, відвідування художнього музею, художніх галерей тощо.

Отже, теоретичний аналіз досліджуваної проблеми показав, що проблема виховання естетичної культури дітей старшого дошкільного віку засобами мистецтва була й є актуальною проблемою педагогічної та психологічної науки.

Таким чином, узагальнюючи викладене, відзначимо, що в умовах реформування освіти назріла потреба в пошуку шляхів використання творів українського живопису в освітньому процесі сучасного закладу дошкільної освіти як засобу виховання естетичної культури в дітей старшого дошкільного віку.

1.2. Завдання та особливості формування основ естетичної культури в дітей старшого дошкільного віку

Естетичне виховання дітей старшого дошкільного віку передбачає формування цілісного сприйняття і правильного розуміння прекрасного у мистецтві та дійсності і здатності до творчого самовиявлення, яка вимагає свідомого, цілеспрямованого, планомірного і систематичного розвитку.

Як зазначає О. Буров, з наукової точки зору естетичне виховання дошкільників трактується як: «формування у дитини естетичного сприймання, відчуття, розуміння прекрасного в оточуючому світі та мистецтві; виховання бажання брати участь у перетворенні оточуючого світу за законами краси; залучення дітей до музичної, музично–театралізованої, художньої діяльності; сприяння розвитку творчої особистості. Вчені розглядають естетичне виховання як процес всебічного гармонійного розвитку особистості, озброєної естетичними ідеалами гармонії та краси» [16, с. 55].

Досягнення певного рівня естетичної культури особистості дитини-дошкільника, її здатності до естетичного сприймання дійсності є основою, на якій здійснюється естетичне виховання дітей старшого дошкільного віку. Цей процес передбачає розвиток у дітей всіх компонентів естетичної свідомості (почуттів, поглядів, переживань, оцінок, смаків, потреб та ідеалів), формування умінь та навичок активної перетворювальної діяльності у всіх сферах життя. Формування естетичних уявлень, поглядів, вироблення в дітей дійових критеріїв естетичних цінностей починається із сприймання ними навколишнього світу. Естетичне виховання використовує багатство і різноманітність його засобів і пронизує всі сфери дитячого життя. Естетичне виховання у широкому філософському значенні передбачає якісні зміни рівня естетичної культури об'єкта виховання, яким може бути як окрема особистість, соціальна група, так і суспільство в цілому.

За визначенням Великого тлумачного психологічного словника (за ред. Н. Ребера), естетичне виховання – це «безперервний процес, що триває впродовж

життя людини, коли усуваються суперечності між рівнем естетичної культури людства та володінням цією культурою (естетичним досвідом) окремою особистістю у кожний конкретний період її життєдіяльності. Це оптимальна форма оволодіння навичками творення та сприйняття краси, передачі естетичного досвіду індивіда шляхом цілеспрямованої діяльності» [21, с. 592].

Із формуванням естетичних здібностей водночас здійснюється розвиток сутнісних якостей культурної особистості дитини дошкільного віку, які впливають на її становлення.

За визначенням С. Анічкина, естетичне виховання дітей старшого дошкільного віку – це «цілеспрямований процес формування у них естетичних якостей (здібностей до пасивної і активної естетичної діяльності, інтересів, потреб, умінь, навичок, художнього смаку) і є важливою складовою процесу загального розвитку сутнісних якостей особистості» [4, с. 36].

На думку С. Панасюк «основою, на якій здійснюється естетичне виховання є певний рівень естетичної культури особистості, її здатності до естетичного освоєння дійсності. Формування у старших дошкільників певної системи естетичних уявлень, поглядів, які зможуть допомогти їм виробити в собі дійові критерії естетичних цінностей, готовність та уміння вносити елементи прекрасного у своє життя, починається із естетичного сприймання оточуючого світу» [58, с. 22].

Методологічною основою і важливим принципом виховання основ естетичної культури дітей старшого дошкільного віку засобами мистецтва на сучасному етапі, як вважає В. Ларін, є «ідея комплексного підходу який у реалізації системи естетичного виховання має подвійне значення:

по-перше, система естетичного виховання має будуватися так, щоб різні види мистецтва постійно взаємодіяли між собою у процесі впливу на дитину, тобто організовується необхідність тісної взаємодії мистецтва на основі міжпредметних зв'язків;

по-друге, виховання естетичної культури, як виховання засобами мистецтва, так і засобами реального життя повинно стати органічною частиною будь-якого виду виховання» [48, с. 153].

Компонентами естетичного ставлення дитини до мистецтва є: здатність до емоційного переживання; здатність до активного засвоєння художнього досвіду, самостійного навчання, пошукових дій; спеціальні художні й творчі здібності.

Основними завданнями естетичного виховання, виховання основ естетичної культури, на думку Г. Підкурғанної, є наступні.

«1. Формування естетичного ставлення до дійсності, естетичних уявлень і суджень. Естетичне сприймання дійсності спирається на чуттєвий аспект предметів – їх колір, звук, форму, що зумовлює необхідність розвитку сенсорної культури дітей. Естетичне сприймання виникає лише за емоційного ставлення до того, що дитина сприймає. За правильного педагогічного керівництва всі види мистецтва, природа, побут сприяють формуванню естетичного ставлення до дійсності. Компонентами художньо-естетичного ставлення дитини до мистецтва є: здатність до емоційного переживання; здатність до активного засвоєння художнього досвіду, самостійного навчання, пошукових дій; спеціальні художні й творчі здібності.

2. Засвоєння дітьми художньо-естетичної діяльності, що передбачає розвиток естетичного і художнього сприймання, формування початкових умінь і навичок виконавської художньої діяльності, втілення елементів прекрасного в побут, стосунки з людьми, ставленні до себе.

3. Розвиток загальних і спеціальних художньо-творчих здібностей дітей, які формуються в процесі засвоєння способів діяльності – сприймання, виконання і творчості. У дошкільному віці дітям доступні майже всі види художньої творчості – літературної (складання розповідей, віршів), образотворчої (малювання, ліплення), музичної (співи, гра на музичних інструментах) тощо. Характер цих дій відповідає особливостям віку дітей: як правило, такі дії є безпосередніми, наслідувальними, сповненими щирістю

почуттів, вірою у себе і вихователя. Навчання дітей способів образного вираження своїх задумів у слові, малюнку, пісні стимулює розвиток художньо-творчого потенціалу дитини.» [60, с. 77].

Естетичний розвиток особистості – процес становлення і вдосконалення естетичної свідомості та естетичної діяльності особистості. Естетичний розвиток має на меті формування естетичної культури особистості.

«Естетична культура – це своєрідний сплав особистісних якостей, які обумовлюють критерії оцінювання особистістю прекрасного і потворного, вияв чуття міри у власній творчості» [66, с. 38].

Під впливом суспільних умов, виховання, взаємодії з прекрасним естетична культура особистості постійно змінюється, в одних випадках збагачуючись, сягаючи висот, в інших – збіднюючись, примітивізуючись.

На думку Н. Миропільської, естетична культура містить у собі такі компоненти:

- 1) естетичне сприймання – здатність виділяти в мистецтві і житті естетичні якості, образи і переживати естетичні почуття;
- 2) естетичне почуття – емоційні етапи, що викликані оцінним ставленням людини до явищ дійсності і мистецтва;
- 3) естетичні потреби – потреби в спілкуванні з художньо–естетичними цінностями, в естетичних переживаннях;
- 4) естетичні смаки – здатність оцінювати витвори мистецтва, естетичні явища з позицій естетичних знань і ідеалів;
- 5) естетичні ідеали – соціальне та індивідуально-психологічно зумовлені уявлення про досконалу красу в природі, суспільстві, людині, мистецтві;
- 6) художні вміння, здібності в галузі мистецтва (Рис. 1.1).

Рис. 1.1. Компоненти естетичної культури [53, с. 46]

На думку Г. Лабковської, узагальнене визначення естетичної культури містить такі компоненти:

- 1) естетичну свідомість, основою якої є естетичне сприймання;
- 2) естетичні потреби;
- 3) естетична діяльність (Рис. 1.2).

Рис. 1.2. Компоненти естетичної культури особистості [46, с. 214]

Естетична свідомість – сукупність поглядів, знань, суджень, оцінок, ідей, ідеалів. Як вважає Л. Венгер, її «осною є естетичне сприймання – процес відображення сутності предметів і явищ естетичної дійсності, співвідношення сприйнятого зі сповідуваними особистістю критеріями» [22, с. 165].

На думку І. Мартинюк, «естетичне сприймання у процесі осмислення явищ і предметів дійсності трансформується в естетичні погляди – думки, судження, уявлення про прекрасне і потворне, які є основою ставлення до явищ буття загалом і явищ мистецтва зокрема. Спираючись на естетичні погляди, особистість визначає для себе естетичний ідеал – соціально обумовлений взірець досконалості, який є орієнтиром в оцінюванні естетичних явищ і власної художньо-творчої діяльності» [49, с. 62].

За визначенням науковців (Н. Вітковська, Д. Джола, А. Щербо), «естетичні потреби – це внутрішня необхідність в осягненні певних естетичних цінностей і розвитку певних умінь. Маючи у своїй основі естетичні почуття – спричинені взаємодією з естетичними цінностями (творіннями природи і людського таланту) емоції людини, естетичні потреби втілюються в естетичних смаках – здатності особистості до індивідуального відбору із сукупності естетичних явищ і предметів тих, які найбільше відповідають її поглядам та ідеалам, породжують позитивні відчуття в процесі сприймання». На думку дослідників, усі ці якості не даються людині від народження, а є результатом зовнішніх виховних впливів, самовиховання, художньо-творчої практики [25, с. 55].

Естетична діяльність (практика) – безперервний процес формування і реалізації певних творчих умінь, навичок, здібностей, гармонізації себе і світу. З огляду на це, виховання основ естетичної культури старшого дошкільника І.Гончаров пропонує розглядати «як системну діяльність, спрямовану на розвиток чуттєвої сфери особистості, її умінь сприймати, оцінювати явища естетичної дійсності за законами краси, збагачувати у процесі їх сприймання свій внутрішній світ, оволодівати законами творчості і творити. Важливою складовою цього процесу є естетична освіта – процес засвоєння мистецьких знань, умінь і навичок» [28, с. 45].

Усі ці якості особистості необхідно розвивати в дошкільному дитинстві, зосереджуючись на певних напрямках, добираючи засоби, форми і методи з огляду на вікові особливості дітей, передусім на особливості їх естетичного сприймання.

Як вважає Л. Аристова, «естетичне сприймання є специфічною діяльністю, під час якої у дітей дошкільного віку формується здатність до пізнання об'єктів навколишнього світу з естетичних позицій. На його основі формується художнє сприймання – пізнання дійсності засобами різних видів мистецтва. «Завдяки художньому сприйманню дитина пізнає себе, свої взаємини з навколишнім світом в «уявному полі» художніх образів шляхом емоційної ідентифікації» [5, с. 19].

Динаміка становлення естетичного сприймання дошкільнят залежить від їх здатності до емоційно-естетичного переживання, яка має специфічні особливості у ранньому, молодшому, старшому дошкільному віці.

На думку І. Бех, особливості розвитку естетичних сприймань дітей старшого дошкільного віку полягають у тому, що дитина глибше сприймає твори мистецтва, у неї може розвинутися музичний слух або поетичний хист, вона виявляє здатність помічати й емоційно відгукуватися на виражально-зображувальні засоби творів мистецтва, пояснювати особливості, оцінює ставитися до творів живопису та інших жанрів образотворчого мистецтва. Тому «важливе значення в естетичному розвитку старших дошкільників має розвиток уяви, яка забезпечує формування естетичних переживань і творчої діяльності дитини. На перших порах уява поширюється на зовнішні дії з предметами, створює образ не до його втілення, а в процесі діяльності. Згодом формуються мисленнєві форми творчої активності: діти створюють образ у своїй уяві перед втіленням його у малюнок. Формування естетичного переживання охоплює розвинені емоції, роботу мислення та уяви, потребу в естетичній діяльності» [12, с. 98].

Основним шляхом естетичного розвитку дитини є самостійна художня творчість, у якій вона відкриває нове для себе, а для тих, хто її оточує, – нове

про себе. Творчість може виявлятися у виконанні художніх творів (виразній передачі їх змісту і настрою), у створенні власного продукту живопису та прагненні втілити у малюнках свої переживання, ставлення до навколишньої дійсності.

Важливим напрямом виховання основ естетичної культури дітей старшого дошкільного віку засобами живопису є художнє виховання – виховання особистості засобами образотворчого мистецтва, завданнями якого А. Зись називає:

- систематичний розвиток естетичного сприймання, почуттів і уявлень дітей;
- прилучення дітей до діяльності у сфері мистецтва, виховання прагнення вносити елементи прекрасного в побут, природу, власну діяльність;
- розвиток художньо-творчих здібностей в образотворчій діяльності [35, с. 98].

Завданням виховання основ естетичної культури дітей старшого дошкільного віку засобами живопису є не тільки розширення естетичного сприймання побачених картин, а й формування естетичних почуттів, духовного зростання особистості, формування естетичної поведінки. На думку М. Каган, «мистецтво з його чи не наймогутнішою силою емоційного впливу на свідомість і підсвідомість дитини має розглядатися не тільки як джерело формування естетичної культури (що є надзвичайно важливим), а також й як універсальний механізм розвитку творчого потенціалу та мислення особистості дитини, що зумовлює необхідність змінити статус предметів естетичного циклу у дошкільному закладі, розширити сферу їх застосування у процесі естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку» [38, с. 8].

Як зауважує І. Бех, в результаті тривалого і серйозного спілкування з мистецтвом розвиваються не тільки ті сторони особистості старшого дошкільника, що живляться в першу чергу образно-емоційним змістом музики, театру, живопису тощо – естетичні почуття, потреби, відносини, художній

смак, але й формується стрижень особистості, особистісні і суспільні уявлення, світогляд. складається її моральний і естетичний ідеал [9, с. 99].

Естетична дія на дітей передбачає не лише ознайомлення їх з творами мистецтва, а засвоєння дітьми поняття прекрасного в мистецтві та довкіллі. Формування у дошкільників здатності естетичного сприйняття і розуміння прекрасного, до власної творчості вимагає від педагогів свідомого, планомірного та систематичного розвитку особистості. Як вважає Н.Пахальчук, «здатність розуміти, почувати прекрасне є не тільки визначеним критерієм, показником рівня розвитку дитини, вона виступає стимулом для розвитку власних творчих здібностей, вона багато в чому визначає той або інший рівень культурного спілкування дошкільника з однолітками та близькими» [59, с. 5].

Низка науковців (В. Бутенко, І. Зязюн, М. Лещенко та ін.) завданням педагога дошкільної освіти вважають «введення дошкільника у світ практичної і духовної діяльності людей, розвиток потреби в реалізації власних творчих здібностей – ми маємо навчити дитину, як майбутнього естета, отримувати задоволення не тільки від результатів, а й від процесу творчості, вправляти в умінні цінувати рукотворні вироби, взрощувати в душі дитини інтерес до надбань світової і національної культури» [18, с. 84].

Досягнення певного рівня естетичної культури особистості, її здатності до естетичного сприймання дійсності є основою, на якій здійснюється естетичне виховання дітей старшого дошкільного віку. Цей процес передбачає розвиток у дітей всіх компонентів естетичної свідомості (почуттів, поглядів, переживань, оцінок, смаків, потреб та ідеалів), формування умінь та навичок активної перетворювальної діяльності у всіх сферах життя.

Головним принципом виховання основ естетичної культури старшого дошкільника засобом живопису є принцип всезагальності естетичного виховання і художньої освіти. На думку М. Сакуліної, ці принципи забезпечують реалізацію системи естетичного виховання і сприяють формуванню естетичної культури дітей дошкільного віку [64, с. 101].

Основним структурним елементом процесу виховання основ естетичної культури старшого дошкільника засобом живопису в умовах закладу дошкільної освіти, наголошує Ф. Шміт, є «особистість дитини, оскільки мета, завдання, специфічні методи естетичного виховання орієнтовані на естетичний і загальний розвиток особистості, збагачення її у педагогічному процесі з урахуванням індивідуальних і психологічних особливостей організації впливу на дітей» [72, с. 3].

Виховання основ естетичної культури дітей старшого дошкільного віку засобами образотворчого мистецтва сприяє можливості художнього та естетичного розвитку кожної дитини. Воно формує самостійну художню діяльність, яка виникає з ініціативи дітей, відповідає їхнім інтересам та потребам і вимагає особливого ставлення дорослого, непрямого педагогічного керівництва для збереження інтересу до самостійної творчої діяльності.

Отже, виховання основ естетичної культури дітей старшого дошкільного віку – це організація життя і діяльності дітей, що сприяє розвитку естетичних почуттів дитини, формуванню уявлень і знань про прекрасне в житті і мистецтві, естетичних оцінок і естетичного ставлення до світу.

1.3. Використання живопису як засобу виховання в дітей 6-го року життя основ естетичної культури у практиці дошкільної освіти

Твори образотворчого мистецтва є одним із засобів ознайомлення дітей з життям, допомагаючи їм краще зрозуміти та побачити навколишній світ в його багатобарвності. Тому у практиці дошкільної освіти педагоги ознайомлюють дітей з різними жанрами образотворчого мистецтва, зокрема, з живописом – картинами художників, звертаючи увагу дошкільників на реалістичність живописного мистецтва, на майстерність художника, який за допомогою пензля і фарб уміло передає найтонші відтінки явищ природи, найглибші переживання людини.

Ознайомлення старших дошкільників з творами живопису є важливим засобом формування в дітей основ естетичної культури: естетичного сприймання, естетичних почуттів, естетичного ставлення до мистецтва. На думку Е. Белкіної, «у процесі естетичного сприймання об'єктів дійсності діти по-різному реагують на їх естетичні якості: одні об'єкти зумовлюють певні естетичні судження і почуття, а інші – ні. В естетичних судженнях дітей насамперед відбивається спрямованість естетичного ставлення, вибіркового характеру сприймання. У подальшому коло об'єктів, які діти вважають красивими, розширюється за рахунок того, що їх розумінню стає більш доступне прекрасне як в самій людині, так й в її праці» [12, с. 89].

На формування естетичних почуттів і естетичного ставлення до мистецтва найбільший вплив на дітей старшого дошкільного віку здійснюють живописні твори пейзажного жанру. Дослідниці (Г. Беленька, Т. Науменко) пояснюють це тим, що «розвиток естетичного ставлення людей до природи позначився й на історії розвитку тих видів і жанрів мистецтва, які допомагали людям відчувати естетичні властивості природи. Краса природи така багатогранна, що для художнього її відтворення мало самого живопису; потрібні ще література, музика та інші види мистецтва. Але серед усіх видів мистецтва в показі гармонії і досконалості природи одне з основних місць належить живопису» [11, с. 25].

Дивлячись на житнє поле з волошками та маками, ми підсвідомо порівнюємо його з картинами видатних українських та світових художників-пейзажистів. Отже, як би ми не знали цих художників, не бачили їх картин, можливо й не звернули увагу на красу цього житнього поля, на сосни, ялинки, присипані снігом – тобто ми не помічали прекрасне у природі, наше сприймання рідної природи було б далеко не повним. Таким чином, твори живопису виховують в нас не лише естетичні почуття, а й почуття патріотизму, навчають не лише відчувати красу рідної природи, а й любити її, пишатись нею.

Серед дітей найпопулярнішим жанром живопису є пейзаж, оскільки дитяча душа близька до природи, вона тягнеться до прекрасного, інтуїтивно розрізняючи прекрасне від потворного. Тому завдання педагогів полягає у

тому, щоб зберегти та розвинути ці паростки інтуїтивного ще естетичного сприймання, естетичних почуттів, потреб і закласти основи естетичної культури в особистості дитини, починаючи з дошкільного віку.

Як зазначають науковці (Г. Сухорукова, О. Дронова, Н. Голота, Л. Янцур) переважній більшості дітей старшого дошкільного віку пейзажні твори подобаються своїми зовнішньо-красивими ознаками: кольором, формою, розміром. Так, дошкільники висловлюють такі думки, оцінюючи твори українського живопису: «на цій картині мені подобається струнка ніжна берізка з гарними жовтенькими сережками»; «на картині «Березовий гай» мені особливо подобається яскрава зелена трава і квіточки де-не-де»; «мені подобається картина «Блакитна весна», бо художник намалював її гарно – яскравими фарбами». [67] Отже, дітям подобаються барвисті пейзажі, намальовані яскравими фарбами. Діти в своїх судженнях підкреслюють естетичні властивості природи, їм подобається те, що яскраво забарвлене: «жовтенькі сережки», «яскрава зелена травичка». Розглядаючи аналогічну реакцію на пейзажні твори, Л. Янцур зауважує, що «діти в своїх судженнях не говорять про почуття, проте, якщо простежити за їх виразами обличчя, інтонацією, то можна сказати, що вони досить емоційно ставляться до тих об'єктів, які сприймають – така естетична реакція на колір проявляється в дитячих емоційних вигуках» [67, с. 58].

Зіставлення явищ, відображених у художніх образах, з явищами, які діти спостерігали в житті, приводить їх до розуміння характерних сторін цих явищ, що в свою чергу дає змогу виробити емоційну оцінку, яка відповідає авторському задуму. А це важлива умова формування правильного естетичного ставлення не лише до творів мистецтва, а й до навколишньої дійсності, вироблення в дітей старшого дошкільного віку правильних естетичних уявлень і оцінок та формування в них естетичного сприймання навколишнього світу.

У процесі виховання в дітей основ естетичної культури важливою властивістю мистецтва, зокрема, живопису є його емоційна дійовість. Наукова істина потребує розуміння, а художня істина без емоцій залишається

недоступною: якщо картина не збуджує у глядача почуття, то вона не доходить до нього, не збагачує його своїм змістом. Велике почуття, яке запалювало художника в час творчості, передається глядачеві – це могутнє почуття правди і краси життя художник переніс на полотно. І якщо він керувався сильними, глибокими почуттями, то в картині все буде зображено точно і виразно. Цю виразність і точність дитина-глядач відчує тим повніше, чим адекватніші почуття збудить у неї цей художній твір. Як вважає А. Богуш, «фарби, як і музика, мають емоційну силу; вони також впливають на дитину – заспокоюють або збуджують її почуття. Завдяки фарбам художник створює образ – мальовничий, колоритний, правдивий, однак, якщо правда життя порушена, якщо певної фарби художник дав трохи більше, тобто неправильно відчув різницю кольорів на світлі і в затінку, то як би він не намагався зобразити правдиво пейзаж, у нього нічого не вийде, тому що він порушив гармонію кольорів, яка існує в природі. Картини видатних пейзажистів захоплюють емоційне, вражають глядача саме відображенням світоосвітної, барвистої природи» [14, с. 56].

У працях психологів і методистів з'ясовуються особливості естетичних сприймань, уявлень, суджень і художньо-творчої діяльності дітей дошкільного віку: чим досконаліша картина, тим більшу насолоду може вона дати дитині-глядачеві. Але глибина насолоди залежить від готовності до сприймання творів мистецтва. На думку Л. Виготського, «якщо естетичну насолоду дитина переживає регулярно, то ці переживання стають важливим фактором її життя. Якщо дитина не радіє першій літній веселці, байдуже проходить повз досконалої скульптури, не помічає композицію з квітів, якою дбайливий вихователь прикрасив підвіконня кімнати групи, це означає, що у неї нерозвинена здатність до естетичного сприймання, тобто емоційного відображення красивих об'єктів та явищ природи, мистецтва» [24, с. 48].

Естетичне сприймання тренує спостережливість, стимулює мислення, розвиває уміння оцінювати і висловлювати відповідне судження. Отже, у

дитини старшого дошкільного віку в процесі споглядання краси – у природі, творах живопису тощо інтенсифікується інтелектуальний розвиток.

Як вважає В. Розумний, твори живопису є джерелами формування світу людини, тому що їх основою є зображення предметного світу. Думки ж і почуття передаються в них опосередковано: лише за виразом очей, мімікою, жестикуляцією – тобто за невербальними реакціями, можна дізнатися про почуття і переживання людини. На думку В. Розумного, для формування естетичної культури дитини та розвитку художньої творчості необхідні певні умови:

- а) досвід художніх вражень від образів мистецтва;
- б) деякі знання, вміння в області різних видів художньої діяльності;
- в) система творчих завдань, спрямованих на формування у дітей здатності створювати нові образи, використовуючи для цього засоби різних видів мистецтва;
- г) створення проблемних ситуацій, які активізують творчу уяву («домалуй», «придумай сам», «закінчи оформлення сам»);
- д) матеріально збагачене середовище для занять художньою діяльністю [62, с. 133].

Використовуючи для розвитку естетичної культури дітей образотворче мистецтво, Г. Ващенко рекомендує педагогам «пам'ятати, що образотворче мистецтво має свою мову, яка допомагає художнику виразити думки, почуття, своє ставлення до дійсності. За допомогою мови мистецтва життя відбивається художником у всьому різноманітті. образотворча мова, властива кожному виду мистецтва; вона не є чимось зовнішнім по відношенню до специфіки художнього образу. Будучи матеріальною формою вираження, вона представляє одну з істотно важливих сторін образної специфіки» [19, с. 84].

Мова образотворчого мистецтва різноманітна – її необхідно знати вихователю, тому що на заняттях у дитячому садку відбувається активне формування художнього сприйняття. Дітей дошкільного віку Н. Горопаха радить ознайомити з деякими особливостями мови образотворчого мистецтва.

У зв'язку з цим, починаючи ще з молодшого дошкільного віку, вихователь спочатку ставить завдання – формувати у дітей емоційну чутливість на твори мистецтва (які почуття передає художник в картині, скульптурі) – потім звертає увагу на те, як художник розповідає про оточуючу дійсність, і вже після цього спрямовує всю увагу на засоби образної виразності [29, с.102].

Знання основ живопису дає можливість розглянути його місце в процесі формування основ естетичної культури дітей старшого дошкільного віку засобами живопису із врахуванням вікових та індивідуальних особливостей. Однак не можна механічно перенести особливості мови живопису, характерні для творів професіоналів, у діяльність дитини.

Розглянемо засоби виразності, специфічні для живопису, як виду образотворчого мистецтва і засобу виховання основ естетичної культури у дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти.

Як зазначають О. Дронова та І. Ніколаєску, «як засіб формування основ естетичної культури старших дошкільників, в освітньому процесі закладу дошкільної освіти застосовують різні жанри українського живопису. Серед розділів пейзажного жанру виокремлюють: архітектурний (Т. Шевченко «Архангельський собор у Нижньому Новгороді»), міський (О. Кісельов «Вид з околиць Харкова», С. Васильківський «Околиці Полтави»), парковий («Парк узимку», С. Шишко), індустриальний («Веселка», Г. Нисський), морський (І. Айвазовський «Дев'ятий вал»), сільський (М. Пимоненко «Сінокіс», В. Орловський «Косарі», І. Крачковський «Біля криниці»), гірський (М. Волошин «Згірок з мармуру і гори зі скла», А. Куїнджі «Чумаки біля Маріуполя»). Класифікують пейзажі за масштабністю: широкий, панорамний, який охоплює далечінь (Архип Куїнджі «Місячна ніч на Дніпрі») та інтимний, який зображує окремі затишні, відлюдні куточки природи, що є дорогими серцю художника (П. Левченко «Біла хата. Вулиця в Путивлі», М. Дубовський «Хутір в Малоросії») [34, с. 12].

Портрет (від фр. *portrait* – зображення людини або групи людей, в якому відтворено вигляд людської індивідуальності). Портрети бувають парні,

групові; фас і профіль. За композицією портрети виконують як погруддя, поясні, на повний зріст. Перші твори портретного жанру мали назву «парсуни» (від слова «персона», особа, обличчя), які мали світський характер і виконувалися на дерев'яних дошках. В історії українського мистецтва найстарішими станковими творами, що збереглися до нашого часу, є портрети XVI століття. Саме в цей період портрет в українському живопису стає окремим жанром. Зароджуються основні його різновиди й типи. Давні портрети чітко розподілялися за своїм призначенням. Існували зображення, головна мета яких полягала в установленні життя й діяльності видатних осіб, в увічненні їхніх образів («Портрет Богдана Хмельницького», «Роксолана» невідомого художника).

В українському портретному живопису впродовж років склалися родові портретні галереї, що стали своєрідною історією в образах. Блиск очей, відтінки кольору, фон, постава, «малюнок» обличчя, складна гра світла й тіні, одяг та атрибути здатні передати певний «рух» внутрішнього життя людини, стать, професію, улюблені заняття, емоційний стан, смак, соціальне становище та інше.

Серед портретного українського живопису з метою виховання основ естетичної культури в дітей старшого дошкільного віку Н. Кот радить вихователям і батькам використовувати портрети видатних українських живописців: Т. Шевченко «Катерина», «Портрет В. Кочубея»; О. Мурашко «Дівчина в червоному капелюху»; К. Трутовський «Дівчина зі снопами»).

Автопортрет – портрет художника, створений ним самим (за допомогою дзеркала або системи дзеркал). В автопортреті художник виражає власну самосвідомість, оцінку власної особистості і творчих принципів (Т. Шевченко «Автопортрет», Ф. Кричевський «Автопортрет у білому кожусі»).

Ознайомлення з портретним жанром живопису може допомогти дитині «увійти у світ людей», гармонізувати власні стосунки із соціумом, активізувати творчі вияви в малюванні. На матеріалі портретного живопису можна

побудувати цікаву й результативну методику навчання малювання людини [42, с. 33].

Працюючи над пейзажем, художники або відображають свої переживання, настрої, погляди, або заглиблено досліджують життя природи, розглядають її образи як матеріал для створення картин. В роботі з пейзажними художніми творами як засіб формування основ естетичної культури в дітей старшого дошкільного віку ефективним є ознайомлення дітей з пейзажами видатних українських художників: А. Куїнджі «Місячна ніч на Дніпрі», «Вечір на Україні»; М. Пимоненко «Брід», «Вечоріє»; К. Крижицький «Перед дощем»; М. Дубовський «Вечір на Україні»; В. Орловський «Вечір над річкою»; А. Киселів «Ставок»; С. Васильківський «Зимовий вечір», «Весняний день на Україні»; П. Левченко «Село взимку»; І. Айвазовський «Лід на Дніпрі», «Дев'ятий вал».

На думку С. Ладивір та І. Карабаєвої, природа своєю унікальною красою, мінливістю, барвистістю і різноманітністю об'єктів та явищ живить дитячу творчість. Це спостереження зумовлює звернення до пейзажного живопису як засобу розвитку пейзажного малюнка в педагогічній технології розвитку малювання дітей старшого дошкільного віку і виховання основ естетичної культури в процесі естетичної діяльності [47, с. 75].

Натюрморт – це жанр, в якому художник виражає своє ставлення до дійсності через зображення предметів, які він поєднує спочатку в натурі, а потім на полотні смисловими та естетичними зв'язками, що не обов'язково зумовлені життєподібними, побутовими, просторовими взаєминами між цими предметами.

Головний зміст картин у жанрі натюрморт визначають предмети (хатне начиння, посуд, атрибути будь-якої діяльності, їжа, букети квітів, вироби народних ремесл тощо). Художник розглядає предмети близько – спокійно, уважно, неспішно, показує їх глядачеві крупним планом, з різних ракурсів (цілі, розрізані, розбиті). Усе це дає йому змогу виявити такі характеристики і властивості предметів, які змушують глядача по-новому побачити звичні і знайомі речі, оцінити їхню красу. Хоч предмети – неістоти, але вони все ж таки

спілкуються з нами, своєрідною мовою розповідають про себе, про своїх власників, епоху, духовність.

Українські художники активно осягають широке коло виражальних засобів в натюрморті: композиція (постановка натюрморту), форма (загальний об'єм предмета), перспектива (відстань між предметами, ракурс), світло (підкреслює об'ємність, глибину композиції, акцентує центр), тінь, полиск, рефлекс, світлотінь, матеріал (фактура предмета); колір і фон (мають значне психологічне, емоційне навантаження); передають національний колорит характер і красу душі українського народу. Для ознайомлення старших дошкільників з натюрмортом українських художників Г. Сирітка вважає за доцільне використовувати розгляд та обговорення творів цього жанру: «Натюрморт» О. Новаківського, «Натюрморт», К. Білокур «Сніданок», А.Ерделі, «Квіти», А.Петрицького, «Новий хліб» [65, с. 9].

Ознайомлення з мистецтвом українського натюрморту залучає старших дошкільників до предметного світу. Педагогічна технологія складається з ознайомлення з творчим процесом художника, набуття досвіду розглядання твору, активних творчих дій з предметами (складання натюрморту, художньо-дидактичних ігор); малювання з натури, імпровізацій. Розвиток предметного малювання може розгортатися за законами мистецтва натюрморту. Малювання натюрморту може бути підготовкою до тематичного, сюжетного малювання.

Як зазначає Г. Шевченко, в старшій групі педагог формує у дітей більш диференційоване відношення до кольору як до засобу передачі настрою, почуттів (колір сумний, сумний, похмурий; колір веселий, радісний, святковий). Це уявлення про колір має місце, як у предметному, так і в сюжетному малюванні. Інший виразний засіб – характер лінії, контуру, передача руху в малюнку. Малюнки можуть бути штрихові, кольорові. Дійсно, у малюнку колір не грає такої ролі, як у живопису, так як малюнок може бути виконаний графічними матеріалами: олівцем, вугіллям. Однак виконана аквареллю, гуашшю, пастеллю робота буває дуже мальовничою [71, с. 90].

Педагог, навчаючи дітей розглядати твори різних видів живопису, поступово прилучає їх до краси, формує естетичні смаки, естетичне сприймання, естетичні потреби через естетичну діяльність. З іншого боку, це впливає на способи образної виразності, якими діти передають свої враження про навколишню дійсність у власному малюнку. Як вважають А. Щербо і Д.Джола, при взаємозв'язку навчання і творчості дитина має можливість самостійно освоювати різні художні матеріали, експериментувати, знаходити способи передачі образу в малюнку. Це не заважає дитині освоїти ті способи і прийоми, які йому були невідомі (вихователь підводить дітей до можливості використовувати варіативні прийоми). Створення умов, при яких дитина емоційно реагує на фарби, кольори, форми, вибираючи їх за своїм бажанням, є необхідним у творчому процесі [73, с. 88].

На думку Н. Ничкало і О. Рудницької, завдяки сприйманню художніх образів в українському живопису дитина має можливість повніше і яскравіше сприйняти навколишню дійсність минулих часів та сьогодення, і це сприяє створенню дітьми емоційно забарвлених образів в образотворчому мистецтві. Крім того, живопис допомагає формувати в дітей естетичну культуру, емоційно-ціннісне ставлення до світу. Потреба у художній діяльності пов'язана, перш за все, з бажанням дитини виразити себе, утвердити свою особистісну позицію у творчості [55, с. 66].

Естетичне сприймання сприяє розвитку й емоційної сфери, емпатійності, оскільки кожне естетичне явище викликає емоції радості, захоплення, піднесення, а твори мистецтв – складні почуття, переживання. Здатна до естетичного сприймання людина не зашкодить ні природі, ні продукту праці, бо в ньому також закладена краса. Людина, яка не байдужа до прекрасного, прагне й сама бути красивою як зовні, так і в думках, вчинках, поведінці.

Як зауважує В. Ганзен, під час естетичного сприймання твору живопису «у дитини може виникнути відчуття нескінченності, безмежності життя, його розмаїття. У такі хвилини переживається найвищий духовний стан – відчуття єдності себе й усього, що існує в світі. Ці переживання допомагають зрозуміти

цінність будь-яких елементів життя, що сприяє формуванню гуманістичного компонента духовності і закладає в особистості дитини основи естетичної культури» [26, с. 63].

Як зазначає Р. Чумичева, «шляхом створення умов для розвитку естетичного сприймання можна ефективно впливати на формування інших складових духовності. Дехто вважає, що достатньо забезпечити естетичне середовище, і діти самі помічатимуть прекрасне. Така думка виникає внаслідок спостереження дорослими за реакцією дітей на яскраві або живі об'єкти. Але це ще не естетичне сприймання. Тому для тих, хто виховує дітей, важливо розрізняти пізнавальне та естетичне сприймання, мати уявлення про його психологічні особливості» [70, с. 44].

Пізнавальне сприймання – форма чуттєвого пізнання дійсності, під час якого відображаються та фіксуються суттєві якості предмета (об'єкта, явища), що спостерігається. У процесі естетичного сприймання відображаються ті властивості, що надають об'єкту естетичної значущості.

Як зауважує М. Мельничук, «практика яскраво ілюструє, що пізнавальне споглядання не викликає в дітей емоційного ставлення до предмета чи явища. Інше спостерігається під час естетичного сприймання: дитина не може втриматися від емоційної оцінки об'єкта, відповідно до власного бачення, потреб, інтересів, бажань. Ця оцінка висловлюється у формі словесного естетичного судження з використанням епітетів, метафор, порівнянь» [52, с. 11].

На нашу думку, чималого значення для розвитку умінь сприймати й оцінювати твори живопису набуває повідомлення дітям достатньої інформації про ці твори, нагромаджуючи словниковий запас з раннього дитинства: по-перше, це допомагатиме дітям висловлювати враження від побаченого; по-друге, впливатиме на розвиток свідомого ставлення старших дошкільників до самостійної естетичної діяльності.

Отже, якщо процес естетичного сприймання організований таким чином, що дитина переповнена приємними переживаннями, можна бути впевненими,

що в неї з'явиться бажання знову зустрітися з прекрасним. А багаторазове переживання різноманітних естетичних емоцій, які завжди позитивні, сприяє формуванню естетичної потреби, що становить основу для подальшого розвитку естетичної складової духовності та закладання основ естетичної культури.

Висновки до першого розділу

Проблема естетичного виховання та виховання основ естетичної культури у дітей старшого дошкільного віку засобами мистецтва, зокрема, українського живопису є актуальною проблемою в сучасній науковій думці.

Естетичне сприймання творів мистецтва спрямоване на формування у дітей старшого дошкільного віку основ естетичної культури засобами мистецтва спрямоване естетичне сприймання творів мистецтва, тобто здатності до повноцінного сприймання, правильного розуміння прекрасного у мистецтві і дійсності, прагнення й уміння будувати своє життя за законами краси.

Естетична культура містить у собі такі компоненти: естетичне сприймання (здатність виділяти в мистецтві і житті естетичні якості, образи і переживати естетичні почуття); естетичне почуття (емоційні етапи, що викликані оцінним ставленням людини до явищ дійсності і мистецтва); естетичні потреби (потреби в спілкуванні з художньо-естетичними цінностями, в естетичних переживаннях); естетичні смаки (здатність оцінювати твори мистецтва, естетичні явища з позицій естетичних знань і ідеалів); естетичні ідеали (соціально та індивідуально-психологічно зумовлені уявлення про досконалу красу в природі, суспільстві, людині, мистецтві); художні уміння, здібності в галузі образотворчого мистецтва.

Естетична культура формується в процесі естетичного виховання, є його метою. Завдання і зміст художньо-естетичного виховання визначаються обсягом поняття «естетична культура»: розвиток естетичних смаків, почуттів,

потреб, знань, ідеалів; вироблення художньо-естетичних умінь, творчих здібностей.

В естетичних уявленнях дітей значне місце займає природа, суспільне життя, меншу роль відіграють твори мистецтва і праця. Це пояснюється тим, що вчителі, надмірно аналізуючи твори мистецтва, інколи руйнують цим виховний вплив самого образу. З віком розширюються джерела уявлень дітей.

Естетичні уявлення дітей багаті, різноманітні і реалістичні за своїм змістом. В них проявляється безпосередність естетичних переживань, залежність цих уявлень від суджень дорослих людей, що оточують дитину, детермінованість їх умовами життя, вихованням і знаннями дитини.

Зв'язок естетичних уявлень з етичними свідчить про духовне багатство і моральну спрямованість думок та почуттів дітей, які з ранніх років прагнуть відрізнити елементи прекрасного від потворного в предметах і явищах навколишньої дійсності, у взаєминах людей.

З метою формування основ естетичної культури в дітей старшого дошкільного віку засобами українського живопису використовують твори видатних українських живописців минулого і сучасних художників – пейзажні твори різних напрямів, портрет, автопортрет, натюрморт.

Методика формування естетичної культури засобами українського живопису передбачає ознайомлення з творами живопису, розглядання, обговорення, визначення жанру та напряму твору, образотворчу діяльність старших дошкільників.

Спостерігаючи за природою, діти отримують яскраві зорові уявлення, які співпадають з сприйманням художніх образів переглянутих картин, а перегляд ілюстрацій чи картин в художньому музеї сприяє поясненню прийомів передачі виразного образу художником (колір, пропорції, розміщення предметів).

Систематичність і послідовність педагогічної роботи, пов'язаної з розвитком естетичного сприйняття і творчості дітей, сприяє тому, що діти успішно справляються з поставленими перед ними програмними задачами. Під впливом навчання на заняттях з образотворчої діяльності у дітей формуються

естетичне сприймання, естетичні почуття, естетичні потреби і смаки, естетичні ідеали тобто закладаються основи естетичної культури особистості.

Завдання, які стоять перед сучасною дошкільною освітою, полягають в накресленні оптимальних шляхів виховання естетичне культурної особистості дитини.

Рушійними силами естетичного розвитку дитини є постійно виникаючі протиріччя між емоційно-естетичною сприйнятливістю і естетичними знаннями, між знаннями і рівнем розвитку образного мислення, між потребами і діяльністю тощо. Опановуючи основами естетичних знань, розвиваючи сенсорну культуру, образне мислення, включаючи в різні види провідної діяльності і здобуваючи якісно нові естетичні властивості, діти переходять до більш високих етапів естетичного пізнання і відчування. Таким шляхом відбувається розв'язання одних протиріч і виникнення інших, у чому складається діалектика естетичного розвитку дитини дошкільного віку.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ В ДІТЕЙ 6-ГО РОКУ ЖИТТЯ ОСНОВ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗАСОБОМ УКРАЇНСЬКОГО ЖИВОПИСУ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

2.1. Методика дослідження рівнів сформованості естетичної культури у дітей 6-го року життя

Відповідно до результатів проведеного в першому розділі теоретичного аналізу виховання основ естетичної культури засобами українського живопису. Нами був розроблений зміст і програма експериментальної роботи, яка спрямована на визначення рівня основ естетичної культури дошкільника, розробку та впровадження методичної роботи з формування основ естетичної культури дітей старшого дошкільного віку засобами українського живопису та аналіз її ефективності.

Експериментальна робота проводилась за звичайних умов, не порушуючи перебіг освітнього процесу. Загальна організація й наукове дослідження здійснювались відповідно до вимог проведення експериментальної роботи:

- обґрунтовано критерії, показники та рівні досліджуваного поняття;
- утворено контрольну та експериментальну групи;
- визначено діагностичний інструментарій експериментального дослідження;
- визначено дати проведення експериментальної роботи;
- зафіксовано отримані дані вихідного рівня сформованості основ естетичної культури дошкільників у процесі експериментальної роботи.

Під час дослідження використовувались наступні методи дослідження:

– аналіз нормативно-правових документів в галузі освіти, наукової, навчально-методичної літератури для порівняння та зіставлення різних поглядів на досліджувану проблему,

– педагогічне спостереження для додаткової перевірки даних, збір фактичного матеріалу в процесі дослідження;

проведення цікавих бесід, занять із метою визначення рівня сформованості основ естетичної культури дітей 6-го року життя;

– статистичні методи математичної обробки результатів експериментальної роботи для кількісного та якісного аналізу емпіричних даних.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що ефективність процесу формування естетичної культури у дітей старшого дошкільного віку зростає за умов поетапного ознайомлення дитини з творами мистецтва на основі художньо-педагогічного спілкування, в центрі якого лежить ознайомлення з творами українського живопису, що сприяють формуванню естетичної культури у дитини.

Експериментальне дослідження полягає у з'ясуванні методичних орієнтирів щодо використання форм ознайомлення з живописом дітей старшого дошкільного віку для формування естетичної культури дітей.

Базою дослідження було обрано Сумський заклад дошкільної освіти (центр розвитку дитини) №26 «Ласкавушка» Сумської міської ради. Експеримент проводився протягом часу з лютого 2023 року по жовтень 2023 року. В експерименті брали участь 2 групи старшого дошкільного віку «Смайлики» та «Грайлики» (по 18 дітей – в кожній).

Метою експерименту є виявлення та розвиток естетичної культури дітей старшої групи шляхом ознайомлення з живописом та проведення цікавих занять з малювання фарбами та виявлення здібностей малювання мальовничими матеріалами, вироблені попереднім досвідом.

Завданнями експерименту є: проведення дослідницької роботи з виявлення естетичної культури дітей в старшому дошкільному віці в техніці

живопису; розробка шляхів розвитку естетичної культури та творчих здібностей в області малювання мальовничими матеріалами; апробування інноваційних технік у живопису для розвитку естетичної культури здобувачів освіти старшого дошкільного віку.

Аналіз педагогічного досвіду та спостереження дали можливість визначити критерії та рівні естетичної культури дошкільників. Використавши проаналізовану наукову літературу (з опорою на дослідження Алмакаєва О. «Питання теорії та практики естетичного виховання дітей в історії зарубіжної педагогіки (до середини ХХ століття). Теорія та методика навчання та виховання»; Зосимовський А «Критерії естетичної вихованості у дитини дошкільного віку»; Дронова О., Ніколаєску І. «Організаційно-методичні засади формування основ художньо-естетичної компетентності дітей дошкільного віку» та інших)[36, 34, 2]

У ході наукового дослідження нами було визначено такі критерії та показники сформованості основ естетичної культури старшого дошкільника. До критеріїв визначення рівня естетичної культури віднесемо (додаток А):

1. знання традицій свого народу та знання етичних норм;
2. доброзичливе;
3. любов до мистецтва, до прекрасного, помічати красу, бажання творити красу;
4. орієнтування у живописі (пейзаж, натюрморт, портрет);
5. здатність створення художнього малюнку (пейзажі, натюрморти);
6. здатність до кольоросприйняття навколишнього світу, відображення за допомогою колірних образів, вражень;
7. здатність раціонально застосовувати різні техніки й методи малювання.

Обробка даних проводилася за критеріями, які запропоновано у методичному посібнику «Моніторинг досягнень дітей дошкільного віку згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти», в якому комплексно можна проаналізувати надбання дитини й отримати об'єктивну інформацію.[54]

Відповідно до показників, ми визначили рівні сформованості основ естетичної культури (див. табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Характеристика рівнів сформованості основ естетичної культури

Рівні	Характеристика
Високий	Наявність усіх показників критеріїв. Дитина виявляє інтерес до пізнавальної діяльності, виявляє активність, ініціативність, самостійність; має достатній для успішної комунікації словниковий запас, уміє аналізувати наслідки своєї діяльності. Називає жанри: пейзаж, сюжет, натюрморт, портрет. Також володіє талантом малювати, підбирати кольорову гаму, передавати красу природи.
Достатній	Дитина має більшість показників, але інколи потребує підказки. Дитина самостійно вирішує запропоноване проблемне завдання відповідно віку. Вона володіє знаннями, пояснює, малює, підбирає кольорову палітру, але потребує невеликих підказок.
Середній	У половині та більше відповідей дитина потребує допомоги. Дитина розуміє запитання та з незначною допомогою (за підказками) знаходить відповідь або рішення, у неї виходить добре малювати, розміщувати об'єкти, підбирати кольори.
Початковий	Майже повна відсутність показників, необхідність повністю допомагати. Дитина розуміє, але не може самостійно дати відповідь на запитання і відповідає зі значною допомогою вихователя або ж потребує постійної, значної допомоги дорослих при малюванні.

У процесі виявлення показників рівня виховання основ естетичної культури у дошкільників було застосовано методи: спостереження,

анкетування через моніторинг, дидактичні та мовленнєві ігри, бесіду, заняття, виставки дитячих робіт.

Підготовка дослідження. Підбір матеріалу для розгляду та бесіди. Це три репродукції картин різних жанрів, які незнайомі або мало знайомі дитині: сюжетну, пейзаж, натюрморт (С. Шишко «Зима», К. Білокур «Сніданок» та М. Приймаченко «Казковий птах – павич»). Вони повинні бути кольоровими та не дуже дрібними. [56]

Констатуючий експеримент був проведений у вигляді бесіди, розгляду картин українських художників С. Шишко «Зима» та М. Глущенко «Зимовий день», та під час заняття у двох групах на тему «Зимовий пейзаж», після чого було проведено тестування дітей.

Програмовий зміст заняття: закріпити знання про жанри живопису (пейзаж, портрет, натюрморт); в ході ознайомлення дітей з творами живопису вчити розуміти, як художник передає свій задум шляхом використання кольорів, тонів і відтінків в залежності від того, що зображує; продовжувати вчити зображувати пейзаж зимового лісу за уявою, використовуючи в одному малюнку різні образотворчі матеріали і нетрадиційні техніки малювання (штамбування, малювання зім'ятим папером); закріплювати знання дітей про характерні ознаки зими. Розвивати самостійність, почуття ритму і композиції; розвивати сенсорні уміння – координацію руки, дрібну моторику пальців рук; розвивати естетичні та емоційні почуття при сприйнятті художнього слова; виховувати в дітей почуття прекрасного, любов до природи через образотворче мистецтво, поезію; виховувати інтерес до відбиття своїх вражень в образотворчої діяльності; виховувати акуратність при роботі з фарбами.

Результати констатувального тестування дітей групи «Грайлики» і групи «Смайлики» зведено у таблиці Д.2.2–Д.2.3 (Додаток А).

Результати кількісного аналізу констатувального тестування з метою виявлення рівнів сформованості основ естетичної культури в дітей обох груп занесені у таблицю 2.5.

**Результати кількісного аналізу констатувального тестування дітей
обох груп**

Рівні	Високий рівень		Достатній рівень		Середній рівень		Низький рівень	
	К-ть дітей	%	К-ть дітей	%	К-ть дітей	%	К-ть дітей	%
«Грайлики» (КГ)	2	11,1	5	27,7	6	33,5	5	27,7
«Смайлики» (ЕГ)	2	11,1	4	22,4	5	27,7	7	38,8

Для наочності результати констатувального тестування рівнів сформованості основ естетичної культури в дітей обох груп подані у вигляді діаграми (див. рис. 2.1.)

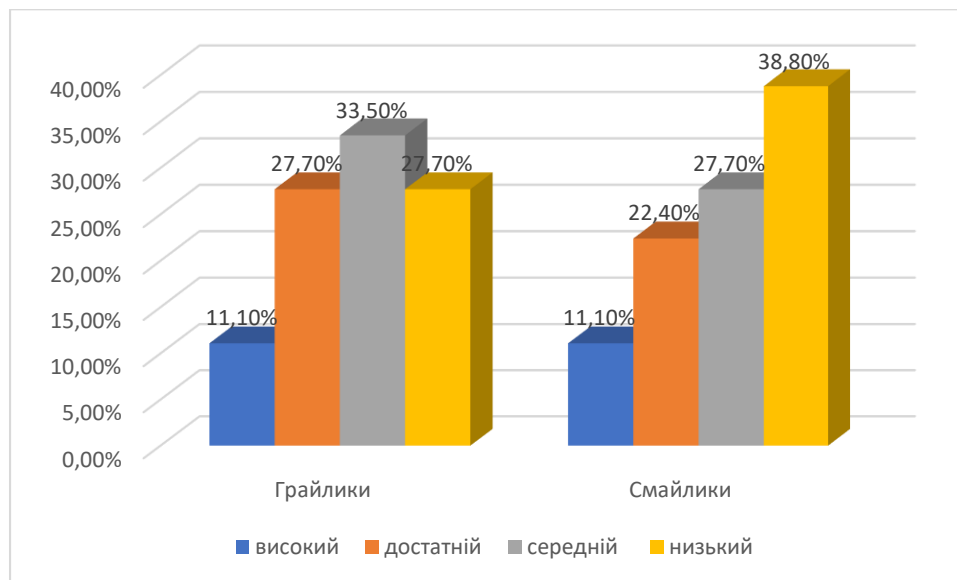

Рис. 2.1. Порівняльна діаграма рівнів сформованості основ естетичної культури в дітей обох груп за результатами констатувального тестування

Якісний аналіз результатів констатувального тестування, свідчать про те, що діти із зацікавленістю розглядали картини, проявляли співпереживання до намальованих образів та до того, що відбувається у запропонованій картині українського художника. Помітили низький та середній рівень сформованості основ естетичної культури особливо на живопис українських художників. Цим

підтвердили що визначені теоретичні аспекти досліджуваної проблеми основ естетичної культури виховання старших дошкільників засобом українського живопису є актуальним. Здатність сприймати естетичні якості живопису та оцінювати їх, ставлення до картини через мовленнєву, створення власних художніх образів в різних видах образотворчої діяльності, потребує проведення дидактично мовленнєвих ігор, розвиток дрібної моторики рук, збільшення знань про основи естетичної культури, знайомство із художниками України та їх живописом, вчитися їх розрізняти та малювати. Збільшити увагу кольоросприняттю дітей старшого дошкільного віку.

Результати даних констатувального експерименту засвідчили про низький рівень сформованості основ естетичної культури в 33,3% з 36-ти обстежуваних дітей обох груп. Причинами цього були: мала методична забезпеченість та русифікація навчальних матеріалів, недостатня увага до естетичного виховання, особливо до образотворчого мистецтва, зокрема, творчості українських художників. Також мінусом постали невелика кількість годин для вивчення матеріалу та необізнаність батьків із цієї теми.

Висновки проведеного констатувального експерименту є такими (див.додаток А):

- діти необізнані достатньо з основ естетичного виховання засобами українського живопису;
- вихователі потребують покращення знань та ознайомлення з методами та формами роботи з формування основ естетичної культури в дітей старшого дошкільного віку засобами українського живопису;
- у процесі формування основ естетичної культури тільки розпочинається використання творів українських художників та їх біографій для ознайомлення дітей з творами народного живопису.

Як бачимо, з даних кількісного аналізу результатів констатувального тестування у показниках рівнів сформованості основ естетичної культури в дітей групи «Смайлики» і групи «Граїлики» майже немає істотної відмінності. Крім того, вищеподані результати вказують на те, що переважають діти з

середнім та низьким рівнем сформованості основ естетичної культури у досліджуваному аспекті. Отже, доцільно перейти до формуючого етапу експерименту.

Групу А «Смайлики» визначено експериментальною – в цій групі виховання естетичної культури у дітей нижче і будемо проводити за методикою нетрадиційного малювання у процесі ознайомлення з українським живописом; групу Б «Грайлики» визначено контрольною, в якій процес формування естетичної культури дітей проводиться з використанням традиційних методичних форм естетичного виховання.

2.2. Впровадження в освітній процес старшої групи системи роботи з формування в дітей основ естетичної культури засобом українського живопису

Експериментальне дослідження базувалося на дотриманні основних педагогічних умінь основ естетичного виховання з використанням різноманітних форм ознайомлення дітей з українським живописом.

Завданнями експерименту було перевірити: вплив отриманих здобувачами знань та вмінь з теми українського живопису на основи формування естетичної культури дітей 6-го року життя.

На даному етапі дослідно-експериментальної роботи ми використовували бесіду, спостереження, анкетування, тестування, дидактичні та мовленнєві ігри, виставки художніх робіт, кількісний і якісний аналіз експериментальних даних. Експериментальна методика базувалася на оптимальному поєднанні методів, прийомів, засобів та форм виховної роботи. [74] (додаток Б)

Враховуючи результати, нами була запропонована система роботи спрямована на забезпечення комплексного впливу творів українського живопису на процес формування у дітей 6-го року життя основ естетичної культури. При проведенні формувального етапу експерименту було

використано та узагальнено систему роботи в освітньому процесі старшої (експериментальної) групи та подана у таблиці (див. додаток В).

До таблиці увійшли розповіді, бесіди, ознайомлення з відомими українськими художниками, ознайомлення із видами живопису, цікаві заняття і нетрадиційним малюванням.

Так само були проведені наступні вправи: «Пори року», «Природа в музеї», «Кольоровий круг», «Чарівний пензлик», «Народжується картина», «Екскурсія до картинної галереї» в ході яких було видно, що діти зацікавлені роботою з фарбами, але вміння та навички підбирати потрібний колір знаходяться на низькому рівні. У ході вправ у дітей розвивалися вміння створювати художній образ за допомогою кольору, але в основному діти вправлялися в застосуванні нетрадиційних живописних техніками.

Підсумковий етап експерименту був проведений у вигляді колективної роботи з усіма дітьми на тему «Осінь чарівниця».

Програмний зміст: закріплювати вміння самостійно підбирати техніку, колірний образ для створення колективної роботи; закріплювати навички роботи нетрадиційними матеріалами та техніками; виховувати інтерес до нетрадиційних мальовничих технік. В ході заняття були використані такі методи і прийоми як: розповідь, питання, обговорення, показ, пояснення, вказівка, нагадування, аналіз. Дітям було запропоновано нетрадиційне обладнання (тарілочки з мильними бульбашками різного кольору, різноманітні листочки, штампи, ватні палички), ілюстративний матеріал. Також використовувалася музика для кращого емоційного настрою. Здобувачам освіти найбільш використовували мильну піну різних відтінків, що викликало величезний інтерес до роботи. Діти активно і старанно виконували роботу. Колективна робота вийшла дуже цікавою за змістом.

Також провівши цикл занять з використанням різноманітних технік, видно, що діти мають здібності до роботи з фарбами і нетрадиційними техніками, досліджувані показники знаходяться на високому рівні, наприклад, знання основ кольорознавства. Дошкільники старшого віку зі слабо

розвиненими показниками художньо-творчих здібностей піднялися на середній рівні, за рахунок застосування нетрадиційних матеріалів покращився рівень захопленості темою і технікою, здатність до кольоросприйняття.

Всі завдання, які були поставлені на початку дослідницької роботи, були виконані. Проведена дослідницька робота з виявлення рівня розвитку естетичної культури дітей у процесі ознайомлення з технікою живопису, особливо пейзаж, натюрморт, сюжетні картини. Були розроблені шляхи розвитку естетичної культури в області малювання мальовничими матеріалами. Апробовані інноваційні техніки в живопису для розвитку художніх здібностей та естетичної культури дітей старшого дошкільного віку (див. додатки В).

Проведені заняття показали, що у дітей різний рівень володіння технікою, здатністю створювати художній образ, знань основ гами кольорів. Всі досліджувані рівні дошкільників піднялися. Завдяки проведеній роботі, досліджувані показники розвивалися та покращився рівень розвитку.

Найважливішим є постійна робота зі дітьми та введення в систему дошкільної освіти ознайомлення з картинами українських художників, різні форми з розвитку здібностей та естетичної культури дітей, не перевантажуючи їх зацікавлюючи їх нетрадиційними методами та покращення моторики рук, кольоросприйняття.

Одне й те ж заняття можна віднести до різних видів, в залежності від критерію виділення. Так, за змістом зображення розрізняють малювання за поданням, по пам'яті, з натури, а так само предметне, сюжетне і декоративне. Зображувальна діяльність за поданням будується в основному на комбінаторній діяльності уяви. В процесі якої відбувається переробка досвіду, вражень і створюється відносно новий образ у якому бачиться українська природа, звичаї, традиції. Для цих робіт ми використовували роботи таких українських художників як М. Приймаченко, К. Білокур, О. Шовкуненка, С. Шишка, С. Жуковський, В. Ван Гог, А. Куїнджі, П. Суходольський, М. Глушенка, П. Левченка, М. Дерегуса, І. Марчука та інших.

Зображення по пам'яті будується на основі спостереження на прогулянках на поданих та розглянутих картин митців, яке діти сприйняли, запам'ятали і намагаються, як можна більш точно зобразити. Провели заняття на теми, «Осінній пейзаж», «Осінній натюрморт», «Весняне дерево», «Незвичайний птах». Також були заняття на яких діти обрали тему самостійно, так звані заняття за задумом або на вільну тему. Цей вид найбільш творчий з усіх занять, на яких здобувачі зображували навколишній світ за поданням (по уяві).

Вступна бесіда на занятті займає не багато часу. Важливо тільки викликати у дітей інтерес до теми, мотивувати завдання, нагадати про необхідність створення різноманітних, неповторних образів. У процесі виконавчої частини діяльності, використовуючи ігрові прийоми, «оживляючи». Різноманітність, виразність, оригінальність образів, красиві картини українських художників, є основою дослідження.

Старші дошкільники більш самостійні у попередньому замислі та пошуку способів зображення, вони цілеспрямовано виконують задум. Їх задуми різноманітні й оригінальні. Деякі дошкільники виявляють пристрасть до якихось тем і виявляють при цьому досить високий рівень зображення і творчості. Дошкільники сміливо, вільно, осмислено використовують різні засоби виразності.

Малювання по пам'яті найчастіше проводять в старшій групі наприкінці експерименту. Для малювання по пам'яті звичайно вибирають вже знайомі дітям картини на яких нескладні предмети з добре вираженими частинами, відносно простої форми, можливо зображення простих пейзажів, натюрмортів. Важливо, щоб об'єкт зображення був виразний наприклад: осінні натюрморти К.Білокур, О.Шовкуненка, запам'ятовувався: формою, кольором, величиною (див. додатки В).

Інтегруючим моментом, що поєднується з іншими, може бути завдання розвитку естетичної культури та творчості в сприйнятті та створенню художніх образів. Велика роль педагога на таких заняттях знайомити з творами та біографією українських художників, прививати любов до прекрасного, до

мистецтва, до Батьківщини. Особистісний вплив вихователя на дітей надає не тільки приклад щирого почуття, ставлення до мистецтва, але і здатністю побудувати і вести таке заняття, проявивши творчість, смак, почуття міри, здатність до імпровізації, так необхідної в живому спілкуванні з дітьми. Чим більше захоплені діти, тим більше вони розкріпачені і творчо себе проявляють.

Найбільш цікавими заняттями, які стимулюють творчий потенціал дошкільника, а значить розвивають їх основу естетичної культури, є різні цікаві заняття. Цікавість означає якість, що викликає не просто зацікавленість, а глибокий, стійкий інтерес. Тобто мета проведення цих занять - створити стійку мотивацію до художньо-творчої діяльності, прагнення висловити своє ставлення, настрої в образі, відчутти справжнім майстром малювання.

Вони поділяються на два типи: з традиційними образотворчими матеріалами і з матеріалами нестандартними, або нетрадиційними. Серед перших найбільш виграшними з точки зору цікавості є заняття інтегрованого характеру (комплексні). У таких заняттях об'єднувалися елементи кількох напрямків освітньої роботи, що не могло не викликати дитячий інтерес. Хоча, по їх будові, кожне заняття по художній діяльності є комплексним, адже постійно використовуються літературні фрагменти, художнє слово, музичний фон, і т. д. (див. додатки В).

Образотворчий матеріал може бути одним і тим же - наприклад, грушева фарба, акварель, пензлики. Використовувати її можна і в техніці набризку, змішуючи фарбу з крупною сіллю, малювати клейовим пензлем на гладкій поверхні картону, в техніці малювання чорнильними плямами, монотипією, пальчиками, розбризкуючи по фону, ниткографія, за допомогою відтиснення, штампування, вушними паличками. Таким чином, заняття набувають цікавого характеру і є вирішальним чинником художнього розвитку дітей дошкільного віку.

У процесі експерименту дошкільникам пропонувалися такі твори образотворчого мистецтва - живопису:

□ натюрморти: К. Білокур: «Квіти і виноград», «Сніданок», «Натюрморт з хлібом», «Богданівські яблука», «Кавун. Морква. Квіти»; О.Шовкуненко: «Букет троянд», «Натюрморт з глечиком і персиками».

□ декоративного розпису: образ калини в творчості майстрів К.Білокур «Калина»; В. Павленко «Калина»; Т. Пати «Зозуля на калині» та ін.

□ пейзаж: С. Жуковський «Осінь. Веранда»; В. Ван Гог «Осінній пейзаж з чотирма деревами»; О. Шовкуненко «Золота осінь»; А. Куїнджі: «Рання весна», «Вечірня Україна», «Місячна ніч над Дніпром», «Веселка»; П.Суходольський «Весняний пейзаж із заходом сонця»; С. Шишко «Дніпро восени», І. Грабаря «Вересневий сніг», «Біла береза. Шпачині гнізда», «Лютнева блакить», С. Шишка "Зима", М. Глущенко «Зимовий день» , «Перший сніг», «Морозний день», «Повінь», «Весна в Карпатах», П. Левченка «Село зимою. Глухомань», М. Дерегуса «Зимовий пейзаж», І. Марчука «Зима. Останній промінь», В. Яценка, О. Шовкуненка, Т. Яблонскої та ін., які оспівали в живописних роботах своє улюблене місто (село)

□ сюжетне (казкове, незвичне): В. Васнецова: «Альонушка», «Іван Царевич та Сірій Вовк», «Три богатирі», «Килим-літак», «Снігуронька», «Три царівни підземного царства», «Баба-Яга», «Царівна-жаба». Використання творів Г.Собачко, М. Приймаченко, Марфи Тимченко на яких мисткині зобразили незвичайних тварин (композиція, колір, форма, емоційний вплив). [39].

Знайомі репродукції картин українських художників виставляли у залі, влаштовували виставки, які переглядали з дітьми старшого дошкільного віку.

Ми проводили також роботу з педагогічними працівниками: використовували такі форми роботи, як педагогічні ради, семінари-практикуми, консультації, перегляд та аналіз занять, а також застосовувався спектр методів: бесіда, майстер - клас, пояснення, створення фотоальбому, робота з літературою. Під час проведення роботи з педагогічними працівниками ДНЗ переконалися, що втілена у педагогічний процес система роботи з вихователями стимулювала їхню творчість і уяву, викликала естетичні

переживання, позитивні емоції, спонукали до пошуку нетрадиційних підходів у роботі з дітьми, апелювання до їхньої почуттєвої сфери, переміщення акцентів щодо переваги емоційного розвитку у формуванні всебічно розвиненої особистості.

Налаштованість батьків на співпрацю стала запорукою залучення їх до проведення таких форм роботи, як консультації, батьківські збори, обмін досвідом, педагогічна вітальня, підготовка та участь у вернісажі, у роботі картинної галереї тощо. Обрані методи (бесіди, пояснення, емоційні вправи, переконання, ігри-тренінги) забезпечували ефективність координації зусиль педагогічних працівників та батьків щодо єдності впливу з метою формування у дітей естетичного ставлення до творів живопису. (див. додаток В)

Спостерігаючи за дітьми експериментальної групи ми відмітили, що наприкінці формувального етапу в експериментальній групі діти активно приймали участь у розгляді картин українських художників, вчилися малювати нетрадиційними методами, навчилися розрізняти і знаходити пейзаж, натюрморт, сюжетні картини та портрети тощо. Проводячи заняття діти знайомилися картинами українських митців які малювали природу, традиції нашого народу. Більшість дітей демонструють обізнаність з творчістю українських художників, вміють відрізнити картини знайомих їм авторів. Дошкільники експериментальної групи полюбили живопис, особливо українських художників, більшість може назвати жанр, техніки малювання та інші характеристики живописного твору. У процесі власної образотворчої діяльності діти цієї групи, оволоділи різними техніками малювання, у тому числі й нетрадиційними, в роботі з фарбами стали більш охайними, прагнуть до відповідності намальованого малюнку.

Отже, більшість дітей експериментальної групи за усіма критеріями демонструють сформованість основ естетичної культури, таким чином використання українського живопису як засобу формування у дітей старшого дошкільного віку основ естетичної культури, є ефективним.

2.3. Аналіз результатів дослідження

Метою контрольного етапу дослідження було визначення результативності методичного підходу до організації процесу формування у дітей старшого дошкільного віку основ естетичної культури засобами українського живопису. З цією метою було проведено контрольне заняття, тестування дітей експериментальної і контрольної груп.

Контрольно тестування на виявлення рівнів основ естетичної культури дітей старшого дошкільного віку проводилося за тими ж методиками і результати оцінювалися за тими ж критеріями, що й на констатувальному етапі дослідження. Результати контрольного тестування дітей експериментальної і контрольної групи зведено у таблиці Д 2.5–Д 2.6 (див. додаток А.)

Після проведення формувального етапу експерименту ми провели контрольний етап, метою якого було перевірка ефективності проведеної нами роботи. Результати контрольного етапу експерименту подані у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7.

Результати кількісного аналізу експериментального тестування дітей обох груп

Рівні	Високий рівень		Достатній рівень		Середній рівень		Початковий рівень	
	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
Дані кількості дітей, %								
КГ	2	11,1	6	33,3	6	33,3	4	22,3
ЕГ	4	22,4	5	27,7	7	38,8	2	11,1

Для наочності дані контрольного етапу експерименту подані у вигляді діаграми (див. рис. 2.2.)

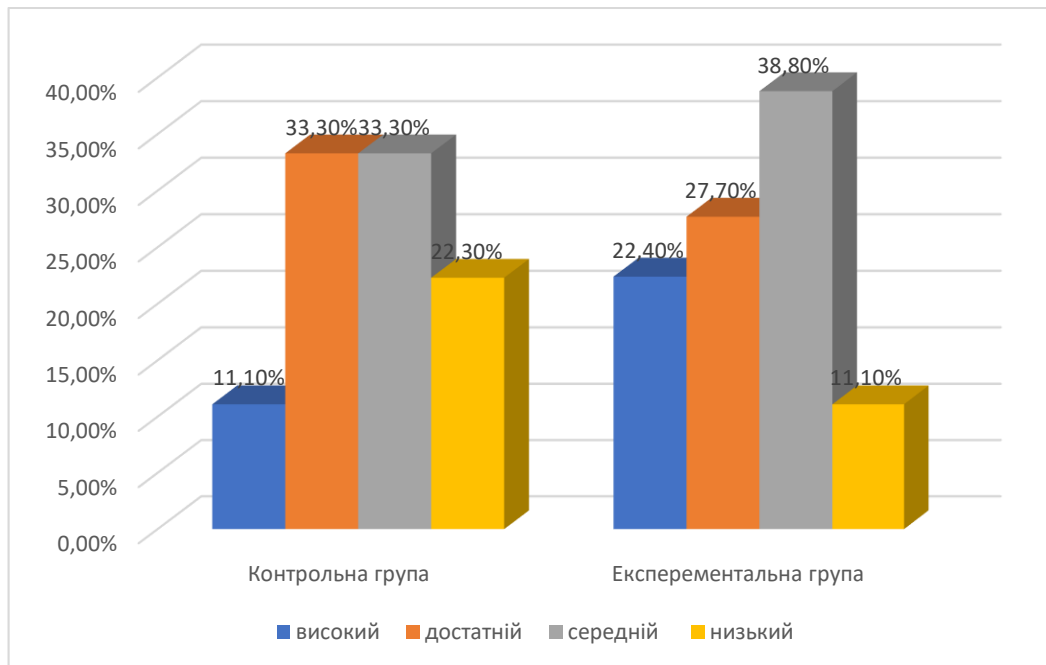

Рис. 2.2. Порівняльна діаграма рівнів сформованості основ естетичної культури в дітей обох груп за результатами контрольного тестування

Дані діаграми свідчать про те, що зміни в контрольній групі відбулися продуктивні. Старші дошкільники розрізняють живопис та знаходять пейзаж, натюрморт, портрети, рівень розвитку основ естетичної культури піднявся на достатній рівень. В експериментальній групі рівень розвитку основ естетичної культури значно змінився і підвищився до достатнього та високого рівня. Залишаються діти у експериментальній групі які мають потребу у допомозі при малюванні та визначені живопису, але вони помічають красу природи, можуть описати побачене, проявляють самостійність хоч інколи і не виходить.

Динаміка змін рівнів сформованості основ естетичної культури за результатами проведення констатуючого та контрольного тестування контрольної групи та експериментальної подані у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Динаміка змін рівнів сформованості основ естетичної культури дітей старшого дошкільного віку експериментальної групи і контрольної групи за результатами проведення констатуючого та контрольного експерименту

Кі-ть дітей у %	Контрольна група				Експериментальна група			
	До проведення формувального експерименту		Після проведення формувального експерименту		До проведення формувального експерименту		Після проведення формувального експерименту	
Високий	2	11,1%	5	27,7%	2	11,1%	4	22,4%
Достатній	5	27,7%	6	33,4%	4	22,4%	5	27,7%
Середній	6	33,5%	6	33,4%	5	27,7%	7	38,8%
Низький	5	27,7%	1	5,5%	7	38,8%	2	11,1%

З даних таблиці 2.8. бачимо, що у контрольній групі також спостерігалися позитивні зміни, проте необхідно продовжувати роботу з дітками 6-го року життя з формування основ етичної культури засобами українського живопису.

В експериментальній групі дітей з низьким рівнем розвитку основ естетичної культури двоє які потребують продовження роботи, кількість дітей з високим рівнем збільшилася від 11% до 22,4%, зі середнім рівнем також кількість дітей збільшилася від 27,7% до 38,8%. Це доводить правильність розроблених методів та форм роботи.

В здійсненому дослідженні було визначено стан проблеми в педагогічній теорії, виховання на основі мистецтва, живопису української культури, культурних національних традицій нашого народу. Було визначено форми використання, ознайомлення з живописом в естетично-виховному процесі: заняття з ознайомленням живопису та використанням репродукцій; виставки малюнків; участь у виконанні домашніх завдань з образотворчого мистецтва дітьми; індивідуальні заняття з обдарованими дітьми тощо. Поглиблене вивчення аспектів виховного процесу у дошкільному закладі показало, що

реалізація основ естетичної культури виступає важливою освітньою ланкою системи навчально - виховної роботи щодо всебічного розвитку дитини. Основними науковими результатами нашого дослідження виступає ефективність та обґрунтованість експериментального використання методики формування основ естетичної культури дітей у процесі ознайомлення з живописом.

Отримані результати дозволяють дати такі методичні рекомендації: комплексно використовувати різноманітні форми ознайомлення з живописом: бесіди, екскурсії, тематичні свята, перегляд слайдів з зображеннями шедеврів живопису, заняття з малювання за зразком з використання нетрадиційних методів та прийомів, ознайомлення з цікавими дидактичними та мовленнєвими іграми з художньо – естетичного розвитку; в процесі виховної роботи використовувати як традиційні, так і нетрадиційні форми роботи (ігрові, інтегральні форми занять для дітей, виставки, проведення екскурсій).

Досвід роботи довів, що в результаті формуванню основ естетичної культури в дітей 6 – го року життя засобами українського живопису розвивалися знання із видами живопису, з цікавістю вивчили чимало шедеврів українських художників, та вчилися малювати як традиційними методами так і нетрадиційними техніками малювання які покращили впевненість у дітей.

Проведені заходи з батьками теж дали великий поштовх для покращення основ естетичної культури, з цікавістю приймали участь разом з дітками у малюванні пейзажів, сюжетних малюнків. Збільшили знання про художників України.

Також можна проаналізувати роботу із вихователями які після консультацій, майстер – класів розпочали використання картин запропонованих українських художників, і це теж підтверджує що тема магістерської роботи актуальна.

Висновки до другого розділу

Матеріали контрольного тестування та їх кількісний і якісний аналіз свідчать про те, що рівень основ естетичної культури дітей в експериментальній групі виріс у 3,48 рази, що перевищує такі ж показники дітей контрольної групи у 2,34 рази; діти з низьким рівнем естетичної культури вихованості в експериментальній групі низький, проте у контрольній групі показники низького рівня естетичної культури вихованості у дітей залишилися майже таким як на початку дослідження. Таким чином, кількісний аналіз результатів контрольного тестування дошкільників демонструє значні позитивні зміни у вихованні основ естетичної культури дітей 6-го року життя засобами українського живопису.

Якісний аналіз результатів проведеного дослідження показує, що майже всі діти експериментальної групи, завдяки використанню в навчально-виховному процесі художньо – естетичному розвитку мають розвинене самовираження, до себе та до своїх художніх малюнків; розвинене мислення; рухливий емоційний контроль; відповідно віку сформовані вищі довільні психічні функції, естетичний смак та естетичного сприйняття – це показники естетичної вихованості. Діти експериментальної групи емоційно реагують на засоби українського живопису, добре ознайомлені з різними його видами. Через емоційні почуття, захоплення красою діти експериментальної групи вже розуміють, що в процесі художньо – естетичної діяльності слід використовувати надбані ними естетичні враження та почуття. Мають багаж знань про традиції українського народу, поважають природу, предмети вжитку, культуру. Знають українських художників особливо їм запам'яталися: Катерину Білокур із картинами квітів, незвичайні картини Марії Познанської та інші.

Таким чином, методичний підхід до здійснення основ естетичної культури виховання дітей старшого дошкільного віку засобом українського живопису є

ефективним і має позитивний вплив на підвищення рівня естетичної вихованості, естетичної культури у дітей.

Отже, основи естетичної культури в дітей 6-го року життя засобом українського живопису є ефективним засобом естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку в умовах сучасного дошкільного закладу – такий висновок збігається з висунутою на початку дослідження гіпотезою.

ВИСНОВКИ

Теоретичний аналіз досліджуваної проблеми показав, що виховання основ естетичної культури дітей 6-го року життя засобами мистецтва було й є актуальною проблемою педагогічної та психологічної науки, що дозволило зробити наступні висновки.

1. Реформування системи освіти, її концептуальних, організаційних основ у контексті соціально-економічних перетворень, які відбуваються в Україні, не мисляться без виховання і розвитку творчої особистості, її загально-естетичної культури.

Естетичне виховання – це цілеспрямований процес, мета, завдання, зміст, засоби і методи якого визначаються, плануються та творчо реалізуються спеціально підготовленими педагогами для здійснення освітньої діяльності, відповідно до завдань суспільства щодо формування підростаючого покоління; процес формування естетичних якостей особистостей – здібностей сприймати, оцінювати та створювати прекрасне, умінь та навичок естетичної діяльності, художнього смаку тощо; естетичне виховання необхідно розглядати, з одного боку, як головну складову процесу естетичного розвитку, а з іншого – як складову процесу загального розвитку особистості; у процесі естетичного виховання поряд з формуванням таких соціальних якостей особистості, як естетичні здібності, смак, уміння, відбувається удосконалення зору, слуху, рухів дитини.

2. Дошкільний вік – це особливий вік для естетичного виховання, саме в цьому віці формується ставлення дитини до світу і відбувається розвиток сутнісних естетичних якостей майбутньої особистості.

Формування основ естетичної культури, творчих здібностей особистості, виховання естетичних смаків, почуттів, потреб набуває особливої значущості саме в дошкільному віці, оскільки знання, вміння та навички, отримані в дитинстві, значним чином впливають на її подальший розвиток. Використання музики в процесі естетичного виховання дітей дошкільного віку є важливим

завданням сучасної дошкільної освіти. Як один із засобів емоційно-образного пізнання дитиною навколишнього світу та формування гармонійної культурної особистості, живопис, як один з видів мистецтва є ефективним засобом виховання основ естетичної культури дітей старшого дошкільного віку.

3. Використовуючи виражальні засоби різних видів образотворчого мистецтва, український живопис підпорядковує створенню певної художньої цілісності та здійснює великий вплив на формування у старших дошкільників основ естетичної культури. Взаємодія різних жанрів та напрямів українського живопису у процесі художнього сприйняття активізує у дітей 6-го року життя психічні процеси, підсилює збудження, що виникають у слухових, зорових центрах головного мозку дитини – в результаті реакції у свідомості виникають естетичні переживання, що викликають в уяві дошкільника яскраві образи, завдяки чому поглиблюється розуміння художньо-естетичного змісту картини, розширюється естетичний світогляд дитини.

Твори українського живопису розвивають образне мислення, активізують пізнавальні процеси, збагачують почуттєву сферу, посилюють емоційність сприймання, стимулюють розвиток образотворчих здібностей, творчої уяви, фантазії, формують елементи художньо-естетичного досвіду у дітей старшого дошкільного віку.

Український живопис виявляє здатність дитини детермінувати зв'язки між засобами окремих видів зображувального мистецтва, спрямованих на втілення однієї творчої ідеї, а також сприяє виокремленню зовсім нових творчих резервів особистості, розвитку творчої уяви і спостережливості, пам'яті і уваги, асоціативного мислення, естетичної культури почуттів, сприяє ефективності процесу виховання основ естетичної культури старших дошкільників.

Отже, український живопис в освітньому процесі сучасного закладу дошкільної освіти має великий вплив на формування основ естетичної культури дітей 6-го року життя.

4. Проведене дослідження ефективності системи роботи з формування в дітей 6-го року життя основ естетичної культури засобом українського

живопису в освітньому процесі сучасного закладу дошкільної освіти мало наступні результати: кількісний і якісний аналіз результатів контрольного тестування демонструє значні позитивні зміни у сформованості естетичної культури досліджуваних дітей експериментальної групи: розвинене символічне мислення; рухливий емоційний контроль; відповідно віку сформовані вищі довольні психічні функції, естетичний смак, естетичне сприйняття та інші показники сформованості основ естетичної культури відповідно до віку дітей. Діти експериментальної групи емоційно реагують на твори українського та світового живопису, добре ознайомлені з різними його видами; через емоційні почуття, захоплення красою діти вже розуміють, що в процесі власної образотворчої діяльності слід використовувати надбані ними естетичні враження та почуття.

Таким чином, запропонована система роботи з формування в дітей 6-го року життя основ естетичної культури засобом українського живопису в освітньому процесі сучасного закладу дошкільної освіти є ефективною й має позитивний вплив на формування основ естетичної культури та підвищення рівня естетичної вихованості у дітей 6-го року життя. Отже, український живопис є ефективним засобом виховання основ естетичної культури в дітей старшого дошкільного віку в умовах сучасного дошкільного закладу – такий висновок збігається з висунутою на початку дослідження гіпотезою.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів проблеми. Перспективними напрямками подальшого дослідження проблеми є вивчення питання організації роботи з естетичного виховання засобами мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алмакаєва О. Зародження та розвиток ідей про естетичне виховання дітей в історії вітчизняної педагогіки. Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки. 2013. Вип. 26. С. 402-422.
2. Алмакаєва О. Питання теорії та практики естетичного виховання дітей в історії зарубіжної педагогіки (до середини ХХ століття). Теорія та методика навчання та виховання: збірник наук. праць ХДПУ ім. Г.С. Сковороди. 2012. Вип. 23. С. 74-99.
3. Ананьєв Б. Індивідуальний розвиток людини і константність естетичного сприйняття. К.: Освіта, 2012. 334 с.
4. Анічкін С. Естетичне виховання і естетичний розвиток дітей. Харків: Ранок, 2012. 268 с.
5. Аристова Л. Естетичне ставлення до мистецтва: теоретичні підходи. Мистецтво та освіта. 2017. № 9. С. 18-22.
6. Артемова Л. Деякі проблеми естетичного виховання. Дошкільне виховання. 2013. № 5. С. 23-27.
7. Базовий компонент дошкільної освіти, програми розвитку дитини дошкільного віку («Я у Світі», «Дитина», «Дошкілля» та ін.), Закон України «Про дошкільну освіту», Державна національна програма «Освіта (Україна ХХІ століття)», Концепція національного виховання та ін. Збірник нормативних документів. Серія «Дошкільна освіта». Харків: Школа, 2021. 547с.
8. Бебіх Г. Розвиток творчої особистості дитини через образотворче мистецтво. Дошкільне виховання. 2014. №3. С. 24-45.
9. Бех І. Виховання особистості. У 2-х кн.; Кн. 1. К.: АСК, 2013. 280с.
10. Бех Т. Розвиток творчої особистості дитини через образотворче мистецтво. Дошкільне виховання. 2017. №6. С. 23-46.
11. Беленька Г., Науменко Т. Дошкільнятам про світ природи. Старший дошкільний вік. Харків: Генеза, 2013. С. 24-30.

12. Белкіна Е. Чарівний світ живопису. Львів: Академія, 2015. 145 с.
13. Белкіна Е., Науменко Т. Світ мистецтва і дитина. Дошкільне виховання. 2014. №3. С. 4-6.
14. Богуш А. Українське образотворче мистецтво в дошкільному закладі. К.: Основа, 2013. 126 с.
15. Божович Л. Особистість і її формування у дитячому віці. К.: Освіта, 2014. С. 133-142.
16. Буров О. Предмет і зміст естетичного виховання, його співвідношення з іншими видами виховання. К.: Освіта, 2012. 134 с.
17. Бурова А. Предмет і зміст естетичного виховання, його співвідношення з іншими видами виховання. К.: Основа, 2012. 134 с.
18. Бутенко В., Зязюн І., Лещенко М. Естетичний досвід педагога: теорія і практика. Харків: Ранок, 2013. 214 с.
19. Ващенко Г. Виховний ідеал. Харків: Основа, 2015. 191 с.
20. Вебер М. Етика і естетика: вибрані твори. Львів: Світ, 2017. С. 35-39.
21. Великий тлумачний психологічний словник / За ред. Н. Ребера. Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2013. Т. 1 (А-О). 592 с.
22. Венгер Л. Сприйняття та навчання. К.: Освіта, 2013. 364 с.
23. Ветлугіна Н., Островська Л. Естетичне виховання в дитячому садку: посібник для вихователів. Львів: Слово, 2012. 175 с.
24. Виготський Л. Проблема культурного розвитку дитини. Львів: Академія, 2014. 166 с.
25. Вітковська Н., Джола, Щербо А. Формування естетичної культури дошкільників і молодших школярів. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 151 с.
26. Ганзен В. Сприйняття цілісних об'єктів мистецтва. Харків: Університет, 2016. 115 с.
27. Гіптерс З. Мистецтво як засіб художньо-естетичного виховання. Дошкільне виховання. 2017. № 9. С. 60-63.

28. Гончаров І. Естетичне виховання дошкільників і молодших школярів засобами мистецтва і реальності. К.: Освіта, 2016. 128 с.
29. Горопаха Н. Виховання культури дітей: посібник для вихователів. Рівне: Волинські обереги, 2013. 211 с.
30. Дем'янчук О., Панасюк С. Естетизація навчального процесу. Психолого-педагогічні проблеми естетичного виховання дітей дошкільного віку. К.: Основа, 2014. С. 72-75.
31. Державний стандарт дошкільної освіти: особливості впровадження/Упоряд.:О.Г.Косенчук, І.М.Новик, О.А. Венгловська, Л.В.Куземко.-Харків:Вид-во «Ранок», 2021.-240 с.
32. Дивниненко О. Ідеї естетичного виховання. Львів: Світ, 2013.186 с.
33. Донченко О. Проблема естетичного виховання дітей дошкільного віку в педагогічній думці України (кінець ХІХ-початок ХХ ст.). Харків: Університет, 2015. 226 с.
34. Дронова О., Ніколаєску І. Організаційно-методичні засади формування основ художньо-естетичної компетентності дітей дошкільного віку. Педагогічний альманах. 2019. №41. С. 10-16.
35. Зись А. Мистецтво і естетика. Луцьк: Енергія, 2013. С. 97-99.
36. Зосимовський А. Критерії естетичної вихованості у дитини дошкільного віку. Харків: Університет, 2012. 45 с.
37. Зязюн І., Семашко О. Національна державна комплексна програма естетичного виховання. Дошкільне виховання. 2014. № 12. С. 29-52.
38. Каган М. Культура-Філософія-Мистецтво. Естетика. 2008. №2. С. 3-9.
39. КАЛУСЬКА Л. Комплексна програма розвитку, навчання і виховання дитини дошкільного віку «Соняшник»: навчально-методичний посібник. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 200 с.
40. Квятковський С. Естетичне виховання і художній розвиток дітей. Харків: Ранок, 2012. 186 с.

41. Кенник В., Киященко М. Система естетичного виховання. Львів: Академія, 2019. 192 с.
42. Кот Н. Співпраця з родиною в естетичному вихованні дошкільника: методичні рекомендації для вихователів і батьків. Тернопіль: Мандрівець, 2019. 48 с.
43. Котирло В. Розвиток творчої особистості дошкільника. К.: А.С.К., 2015. 114 с.
44. Котляр В. Естетична «діяльність» дошкільників. К., 2016. 112 с.
45. Крутецький В., Фельдштейн Д. Психологічні особливості дитини дошкільного віку: навчальний посібник. Харків: Школа, 2019. 304 с.
46. Лабковська Г. Естетична культура і естетичне виховання. Тернопіль: Джура, 2013. 304 с.
47. Ладивір С., Карабаєва І. Особливості художнього розвитку дітей. Харків: Ранок, 2014. 122 с.
48. Ларін В. Естетичне виховання дітей засобами мистецтва. Тернопіль: Мандрівець, 2019. 304 с.
49. Мартинюк І. Естетичне виховання: теорія і методологія. К.: Освіта, 2013. 158 с.
50. Масол Л. Школа культури виховує людину, яка мислить і прагне творити. Дошкільне виховання. 2015. № 8. С. 25-27.
51. Мелік-Пашаєв А. Психологічні проблеми естетичного виховання і художньо-творчого розвитку дошкільників. Питання психології. 2013. № 1. С. 5-14.
52. Мельничук М. Формування духовних цінностей у дошкільнят. Дошкільне виховання. 2018. №4. С. 10-12.
53. Миропільська Н. Заняття художньо-естетичного циклу: посібник для вихователя. Львів: Думка, 2016. 122 с.
54. Моніторинг досягнень дітей дошкільного віку згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти: методичний посібник/упоряд.:Н.М.Шаповал,

В.О.Левченко, Г.М. Остапюк та ін.; за заг.ред. Н.М.Шаповал, О.М. Кулик, Т.В.Киричук. – 3-тє вид., зі змін. – Тернопіль:Мандрівець, 2021.-184 с.

55. Ничкало Н., Рудницька О. Розвиток категорії «естетичне виховання» в системі мистецької освіти. Чернівці: Обрій, 2015. 128 с.

56. Олійник Л.М. Зображуємо оточуючий світ.-Х.: Веста: Видавництво «Ранок»,2007. – 136с.

57. ПАЛАМАРЧУК Л. Формування художньо-естетичної компетенції дітей дошкільного віку. Львів: Світ, 2015. 112 с.

58. Панасюк С. Естетична культура особистості. Луцьк: Вежа, 2016. 35 с.

59. Пахальчук Н. Естетичний досвід дошкільника. Дошкільне виховання. 2019. № 3. С. 4-8.

60. Підкурганна Г. Дитяча творчість. Програма та методичні рекомендації з естетичного розвитку дітей дошкільного віку. Харків: Ранок, 2013. 135 с.

61. Поніманська Т. Дошкільна педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Львів: Академія, 2014. 456 с.

62. Розумний В. Система освіти у третьому тисячолітті: досвід філософії і педагогіки. К.: Освіта, 2016. 280 с.

63. Рудницька О. Педагогіка – загальна та мистецька: навчальний посібник. Тернопіль: Крок, 2018. 360 с.

64. Сакуліна Н. Методика естетичного виховання дошкільників. Тернопіль: Мандрівець, 2019. 248 с.

65. Сирітка Г. Виховання естетичного смаку у дошкільників. Дошкільне виховання. 2012. № 10. С. 8-9.

66. Словник-довідник педагогічних і психологічних термінів / За ред. А. Кузмінського. Черкаси: Вид-во ЧДУ ім. Б. Хмельницького, 2012. 112 с.

67. Сухорукова Г., Дронова О., Голота Н., Янцур Л. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі: підручник. К.: Слово, 2013. 171 с.

68. Тарасенко Г. Дивосвіт. Технологія естетичного виховання дошкільників. К.: Рута, 2017. 202 с.
69. ЧЕРЕПКІВСЬКА Н. Виявлення та стимуляція розвитку творчого потенціалу дітей. Обдарована дитина. 2016. №1. С. 18-21.
70. Чумичева Р. Дошкільникам про живопис. Харків: Ранок, 2013. 96 с.
71. Шевченко Г. Естетичне виховання в дошкільному закладі. Львів: Світ, 2014. 147 с.
72. Шміт Ф. Мистецтво як предмет виховання. Дошкільне виховання. 2015. № 1. С. 2-5.
73. Щербо А., Джола Д. Естетичне виховання дітей старшого дошкільного віку. Львів: Думка, 2014. 136 с.
74. Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років/ О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова [та ін.]; наук.кер.О.Л.Кононко.-Київ:ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019.-488 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця Д. 2.1

Список дітей групи «Грайлики»	Список дітей групи «Смайлики»
Байдак Лейла	Видиш Діана
Байдак Христина	Горогоцький Данііл
Басацька Мілана	Головченко Тарас
Бова Поліна	Дмитренко Анастасія
Воєводін Марк	Калюжна Катерина
Гребенюк Аліса	Клименко Олександр
Демченко Богдан	Ковратовський Давид
Зякун Назарій	Котляренко Борис
Косяк Катерина	Малік Тимофій
Моргем Тейм	Перев'язко Нікіта
Панова Софія	Пшеничний Олександр
Пашаєв Єгор	Самсоненко Іван
Стрельченко Єгор	Теницька Таміла
Тітов Віктор	Ульянченко Давид
Цюпка Мілана	Чурилова Марія
Чеховський Іван	Швачко Клім
Юрченко Софія	Шинкаренко Валерія
Яковенко Вероніка	Ярошенко Аріна

**Критеріїв визначення рівня виховання основ естетичної культури
дітей старшого дошкільного віку віднесемо:**

1. Знання традицій свого народу, етичних норм, знання художників українського живопису;
2. Доброзичливе;
3. Любов до мистецтва, до прекрасного, помічати красу, бажання творити красу;
4. Орієнтування у живописі (пейзаж, натюрморт, портрет);
5. Здатність створення художнього малюнку (пейзажі, натюрморти);
6. Здатність до кольоросприйняття навколишнього світу, відображення за допомогою колірних образів, вражень;
7. Вміння застосовувати різні техніки й методи малювання.

Таблиця Д.2.2

Результати констатувального тестування дітей групи «Граїлики»

№	Прізвище, ім'я дитини	№ критерії						Рівень
	Б. Лейла							Д
	Б. Христина							Д
	Б. Мілана							П
	Б. Поліна							П
	В. Марк							П
	Г. Аліса							П
	Д. Богдан							С
	З. Назарій							С
	К. Катерина							В
	М Тейм							С
	П. Софія							Д
	П. Єгор							Д
	С. Єгор							С
	Т. Віктор							С
	Ц. Мілана							П
	Ч. Іван							Д
	Ю. Софія							В
	Я. Вероніка							С

Таблиця Д. 2. 3

Результати констатувального тестування дітей групи «Смайлики»

№	Прізвище, ім'я дитини	№ критерії							Рівень
		1	2	3	4	5	6	7	
1	В. Діана	+	+	+	+	+	+	+	В
2	Г. Данііл	-	-	--	-	-	-	--	П
3	Г. Тарас	+	+	+-	-	+-	-	-	Д
4	Д. Анастасія	-	+	--	-	-	-	-	П
5	К. Катерина	--	+	+	-	--	-	--	Д
6	К. Олександр	--	+	-	-	+	-	-	С
7	К. Давид	-	+	--	-	--	-	--	С
8	К. Борис	-	-	-	-	-	-	-	П
9	М. Тимофій	--	+	--	-	--	--	+	Д
10	П. Нікіта	-	+	-	-	-	-	--	П
11	П. Олександр	-	+	--	-	--	-	-	С
12	С. Іван	--	+	--	-	--	-	-	С
13	Т. Таміла	+	+	--	-	--	-	+	Д
14	У. Давид	-	+	-	-	-	-	-	П
15	Ч. Марія	+	+	+	--	+	+	+	В
16	Ш. Клім	--	+	+	-	-	-	-	С
17	Ш. Валерія	-	+	--	-	-	-	-	П
18	Я. Аріна	-	+	--	-	-	-	-	П

Таблиця Д. 2.5

Результати контрольного тестування дітей контрольної групи

№	Прізвище, ім'я дитини	№ критерії						Рівень
	Б. Лейла							Д
	Б. Христина							Д
	Б. Мілана							С
	Б. Поліна							П
	В. Марк							П
	Г. Аліса							П
	Д. Богдан							С
	З. Назарій							Д
	К. Катерина							В
	М Тейм							С
	П. Софія							Д
	П. Єгор							Д
	С. Єгор							С
	Т. Віктор							С
	Ц. Мілана							П
	Ч. Іван							Д
	Ю. Софія							В
	Я. Вероніка							С

Таблиця Д. 2. 6

Результати контрольного тестування дітей експериментальної групи

№	Прізвище, ім'я дитини	№ критерії						Рівень
	В. Діана							В
	Г. Данііл							С
	Г. Тарас							В
	Д. Анастасія							С
	К. Катерина							В
	К. Олександр							Д
	К. Давид							С
	К. Борис							П
	М. Тимофій							Д
	П. Нікіта							С
	П. Олександр							Д
	С. Іван							С
	Т. Таміла							Д
	У. Давид							С
	Ч. Марія							В
	Ш. Клім							Д
	Ш. Валерія							П
	Я. Аріна							С

Система роботи з формування основ естетичної культури у старших дошкільників засобами українського живопису

Етапи роботи	Мета кожного етапу	Об'єкти впливу	Методи	Форми роботи
Підготовчий	Набуття досвіду з формування основ естетичної культури.	Педагогічні працівники	Бесіда; Пояснення; Майстер-клас; Тренінг; Створення демонстраційної папки.	Консультації; Семінари-практикуми; Майстер-класи; Перегляд занятті; Педагогічні ради.
		Діти	Спостереження; Бесіди; Пояснення; Експерсії на природі; Емоційні вправи; Дидактичні ігри; Розгляд картин; Заняття з образно-творчої діяльності.	Прогулянки на природі; Експерсії на природу; Дидактичні ігри з картинами українських художників; Заняття з традиційним та нетрадиційним малювання; Індивідуальна робота.
		Батьки	Бесіди; Пояснення; Емоційні вправи; Переконання; Вправи, ігри з поясненням.	Художньо-педагогічне спілкування; Бесіда за картиною; Обговорення картини; Художнє слово до картин; Натхнення до сприйняття творів жанрового живопису: малює пейзаж, портрет, натюрморт.
Основний	Організація художньо-педагогічного спілкування за картинами українських художників	Діти	Художньо-педагогічне спілкування; Бесіда за картиною Обговорення картини; Художнє слово до картин; Натхнення до сприйняття творів жанрового живопису: малює пейзаж, портрет, натюрморт.	Заняття; Індивідуальна робота.
Інтерпретаційний	Реалізація основ естетичної культури в дітей старшого дошкільного віку засобом українського живопису	Діти	Художньо-педагогічне спілкування за різними творами жанрового живопису українських художників: пейзажі, портрети, натюрморти.	Виставки малюнків дошкільників; Самостійна художня діяльність.

**Система проведення занять, бесід та ігор по ознайомленню дітей
з живописом українських художників**

Дата	Назва	Програмовий зміст
16.02 2023 р.	Бесіда-розповідь: «Екскурсія в картинну галерею»	Програмовий зміст: ознайомити дітей з уявленням про те, що таке живопис та його видами (пейзаж, натюрморт, портрет), і познайомити дітей з таким засобом виразності як колорит; з'ясувати, як художник передає настрій картини фарбами; викликати емоційний відгук на настрій живописних полотен, співпереживання йому; розвивати творчу уяву, бажання висловитися з приводу побаченого і пережитого; виховувати любов до прекрасного.
21.02 2023 р.	Дидактична гра «Які кольори в картині?»	Програмовий зміст: ознайомлюю дошкільників із живописом; удосконалювати вміння визначити колірну гаму картин її основні елементи та тони; розвиваємо вміння наносити фарбу, розвивати дрібну моторику рук, пам'ять, увагу, логічне мислення; виховувати захоплення малюванням та красою репродукцій. Матеріали: на кожному дитині: репродукції картина пейзажу пір року і конверт з фішками різного кольору. Хід гри: Вихователь роздає кожній дитині репродукцію картини і конверт з різнобарвними фішками. І говорить, що вони повинні за допомогою фішок визначити колірну гаму картин. Виграють ті діти, які вірно справлялися з завданням.
23.02. 2023 р.	Дидактична гра «Народжується картина»	Програмовий зміст гри: вчити дошкільників створювати пейзаж, натюрморт та сюжетну картину; розвивати вміння створювати композицію, зображення; розвивати орієнтування на площині, вміння підбирати кольорову гаму; розвивати дрібну моторику рук, увагу, пам'ять; виховувати цікавість до естетичної культури, до малювання, до створення шедевру. Матеріали: аркуш білого, сірого, блакитного, паперу і конверт з вирізаним зображенням дерев, губка, пензлики, гуаш. Хід гри: Вихователь пропонує дітям погратися в художників і скласти кожен свою картину із площинних зображень паро зиму-чарівницю. Виграють ті діти, чий пейзаж буде самі красиві.

28.02. 2023 р.	Конспект заняття: «Знайомство з жанрами живопису. Пейзаж «Зимовий ліс»	<p>Програмовий зміст: ознайомити з новою технікою малювання - штампування мочалкою; вчити малювати пейзаж, використовуючи в одному малюнку різні образотворчі матеріали і нетрадиційні техніки малювання (штампування, малювання зім'ятим папером); закріплювати знання дітей про характерні ознаки зими.</p> <p>Розвивати самостійність, почуття ритму і композиції; розвивати сенсорні уміння - координацію руки, дрібну моторику пальців рук; розвивати естетичні та емоційні почуття при сприйнятті художнього слова. Виховувати в дітей почуття прекрасного, любов до природи через образотворче мистецтво, поезію; виховувати інтерес до відбиття своїх вражень в образотворчій діяльності; виховувати акуратність при роботі з фарбами.</p>
02.03. 2023 р.	Конспект заняття «Віночок — символ України». Репродукція М.Маковський «Портрет української дівчини»	<p>Програмовий зміст: активізувати пізнавальні інтереси до живопису, його виду портрет; учти помічати гармонію поєднання кольорів, милуватися і розуміти сюжет картини; закріплювати знання про віночок як символ України; розширювати знання про лікарські властивості квітів; збагачувати емоційну сферу почуттям радості та задоволення від власноруч створеної краси; стимулювати бажання працювати з різними техніками малювання; учти розподіляти й планувати власну роботу; розвивати зв'язне виразне мовлення, увагу та старанність; уміння передавати характер вибраних квітів; збагачувати словник іменниками — назвами квітів у зменшувальній формі; вдосконалювати вміння працювати із пензликом, ушними паличками, ниткою; виховувати віру у власні здібності, любов до Батьківщини.</p>
04,04. 2023 р. також це заняття проводилося ще 11.09 2023 р.	Конспект заняття з ознайомленням дітей дошкільного віку з живописом	<p>Програмовий зміст: Розвивати в дітей стійкий інтерес до живопису; продовжувати знайомство з художниками; знайомити з тим, про що і як говорить мистецтво; закріпити знання про жанри живопису: пейзаж, портрет, натюрморт; в ході знайомства дітей з творами живопису вчити розуміти, як художник передає свій задум шляхом використання кольорів, тонів і відтінків в залежності від того, що зображує; підвести до розуміння того, що мистецтво відображає навколишній світ і художник зображує те, що викликало його інтерес, здивування; удосконалювати навички зв'язного мовлення (виразно читати вірші, відповідати на запитання вихователя поширеними реченнями); продовжувати вчити зображувати пейзаж зимового лісу по уяві; розвивати у дітей естетичне сприйняття, емоційно відгукуватися на художній образ в картині; формувати навички і вміння спілкуватися з приводу мистецтва з товаришами, дорослими, висловлювати судження і оцінки побаченого;</p>

11.04. 2023 р.	Дидактична гра «Природа в музеї»	<p>Мета: знайомимося із видами живопису; ознайомлюємо із пейзажем, натюрмортом та портретом; розвивати творчу уяву, зорову пам'ять, логічне мислення, спостережливість; виховуємо цікавість до естетичної культури.</p> <p>Матеріали: репродукції пейзажів: зими, весни, осені, літа, натюрморт та портрет.</p> <p>Хід гри:</p> <p>Вихователь сповіщає, що в музеї пропала картина. Місце знаходження картини відоме, та вона представлена серед інших полотен, на яких зображено осінню природу, а це ускладнює пошук. Для цього, щоб знайти картину, необхідно дати її словесний опис. Під час пошуку треба користуватися цим описом. Усі вибирають зберігача музею і детектива. Зберігач знайомиться з пейзажем іншої його не бачать, і робить його словесний опис. Детектив керуючись цим описом, шукає серед представлених картин ту, що пропала.</p> <p>Правила: Якщо детектив знайшов картину, діти вітають його оплесками.</p> <p>Гру можна повторити.</p>
14.04. 2023 р.	Конспект заняття: «Весняний пейзаж»	<p>Ознайомити дітей з пейзажним жанром живопису та його особливістю. Викликати інтерес до пейзажу, бажання розуміти зміст та настрій картини. Вчити малювати, використовуючи нетрадиційні техніки малювання: губкою, жмаканням папером, ватними паличками та пензликом для клею. Закріплювати вміння правильно розміщувати малюнок на папері. Розвивати мислення, пам'ять, увагу, образну уяву, відчуття кольору. Виховувати любов до прекрасного, вміння долати труднощі та доводити розпочату справу до кінця.</p>
18.04. 2023 р.	Конспект заняття «Розгляд і порівняння репродукцій картин Саврасова А.К. «Граки прилетіли» і Левітана І. І. «Велика вода»	<p>Програмовий зміст: залучити дітей до прекрасного світу живопису, поезії, музики; навчити уважно розглядати картини, розповідати про їх зміст, бачити і розуміти виразні засоби, які використовує художник, відчувати красу твору; вчити дітей розглядати і порівнювати репродукції картин, відповідати на поставлені питання; удосконалювати вміння добирати слова - означення до іменника; розвивати зв'язне мовлення дітей, інтерес до невимушеної бесіди; розвивати творчу уяву; виховувати інтерес до мистецтва, любов до рідного краю, живої і неживої природи, вміння відчувати її красу; розширювати знання дітей про жанрі образотворчого мистецтва - пейзажі, розвивати художнє сприйняття творів.</p>

13.06 2023 р.	Конспект комплексного заняття «Художник-мариніст В. К. Айвазовський»	Програмне зміст: Познайти дітей з життям і творчістю В. К. Айвазовського; вчити дітей розуміти зміст картини, її основну думку і почуття, передати художником; продовжити знайомство дітей з морським пейзажем; показати, що зображення мінливою стихії моря – важкий мотив живопису; вдосконалювати навички малювання аквареллю по тонування аркуша паперу; продовжувати розвивати зв'язне мовлення, спонукати дітей використовувати у своїй промові епітети і порівняння; збагачувати словник дітей словами: мариніст, співвітчизник, репродукція, дев'ятий вал; розвивати у дітей інтерес до образотворчого мистецтва; виховувати естетичний смак.
16.06. 2023 р.	Конспект інтегрованого заняття «Морська подорож» Репродукції Айвазовський В.К..	Програмовий зміст: Викликати інтерес до малювання образів підводного світу; розширювати уявлення про навколишній світ; збагатити і урізноманітнити зорові художні враження показом репродукцій картин мариністів, фотографій; вдосконалювати вміння дітей малювати восковими крейдою і акварельними олівцями (за вибором), акварельними фарбами; активізувати словник дітей: мариніст, батискаф, аквалангіст; вправляти у створенні кольору «морської хвилі»; розвивати емоційно - естетичні почуття, уяву, творчі здібності; сприяти розвитку спритності, координації рухів, м'язової сили, гнучкості; вчити дітей виконувати виразні рухи у відповідності з музикою.
14.09. 2023 р.	Конспект заняття «Осінній пейзаж»	Програмовий зміст: формувати вміння використовувати потрібну кольорну гамму для передачі емоційного і кольорного стану осіннього пейзажу; познайти дітей з творами знаменитих художників, роботи яких виконані, по цій темі і в цій кольорній гамі ;закріпити знання про теплих і холодних кольорних гамах; вчити підбирати, змішувати кольори між собою для отримання додаткових відтінків; виховувати естетичний смак, акуратність, культуру візуальних спостережень; розвивати дрібну моторику рук.
25.09. 2023 р.	Конспект заняття «Осінні перлинки натюрморт»	Програмовий зміст: вчити складати натюрморт із овочів, фруктів, квітів та ін., враховуючи форму, колір, світло, тінь, тло; закріпити поняття «натюрморт» на прикладі роботи А. М. Герасимова «Натюрморт» (детально); виховувати інтерес до мистецтва, розвивати творчість; розвивати дрібну моторику рук; виховувати організованість, уважність, посидючість. Виховувати акуратність в роботі.
02.10. 2023 р.	Конспект заняття «Чари Петрівки»	Програмовий зміст: познайти дітей з петриківським розписом, зокрема з роботами майстрині Марфи Тимченко; вправляти дітей у виконанні основних мазків різними способами

		(пензлем та пальцем); прилучати до споконвічних традицій українського мистецтва; розвивати мислення, креативність, допитливість; виховувати охайність, любов до рідного краю; розвивати дрібну моторику рук.
09.10. 2023 р.	Бесіда за картинами Константин Трутовського	Програмовий зміст: Знайомство із біографією художника, його творчістю, продовження ознайомлювати із сюжетними картинами, розвивати увагу, пам'ять, логічне мислення; виховувати захоплення прекрасним, виховувати дбайливе ставлення до традицій свого народу. Матеріали: Картини К. Трутовського, які зображують українські народні звичаї, обряди: «Колядки на Україні», «Сорочинський ярмарок»; про життя та діяльність дітей: «Школярі», «Одягають вінок», «В гостях у бабусі», «Дівчинка з снопами».
12.10. 2023 р.	Ознайомлення з творами Г.Собачко, М.Приймаченко. вони зобразили незвичайних тварин (композиція, колір, форма, емоційний вплив). Творча робота «Мій чарівний птах чи звір» (прикрашають тло орнаментальними візерунками; поєднання різноманітних технік).	Програмовий зміст: Вчити малювати за мотивами картин Марії Приймаченко. Закріпити вміння дітей малювати відкритою долонею фарбами (прикладанням) тварин. Формувати вміння передавати в малюнку характерні риси ведмедів. Вчити передавати образ об'єкта, використовуючи різні кольори та відтінки. Удосконалювати технічні прийоми роботи з фарбами. Розвивати художні здібності, уяву. Матеріали й обладнання: Репродукції картин Марії Приймаченко, фарби, пензлі, патички, пробки, ємкості для води, вологі та сухі серветки, палітра.
16.10. 2023 р.	Бесіда за картинами С. Шишка	Програмовий зміст: познайомити дітей з біографією художника; сформувати уявлення дітей про С. Шишка, як творчої особистості; прищеплювати любов до мистецтва; продовжувати знайомити із різновидами живопису; розвивати мовлення дітей, пам'ять, мислення, увагу; виховувати цікавість до репродукцій українських художників. Матеріали: Картини українського художника С. Шишка «Осінь»
На протязі вересня та жовтня	Осінні натюрморти К. Білокур, О. Шовкуненка - Зв'язок образу зі словом (вірші українських поетів про осінь) та музикою (дитячі та класичні твори	Програмовий зміст: продовжувати роботу по знайомству дітей з жанром живопису натюрморт; розвивати зв'язне мовлення дітей (вміння відповідати на запитання поширеними пропозиціями, підтримувати діалог, складати творчі розповіді по запропонованій темі); вчити дітей малювати з натури фрукти і квіти айстри у вазі, передавати характерні особливості колір, будову і форму; продовжувати знайомити з акварельними фарбами, вчити способом

	<p>відповідної тематики).</p> <p>Тематика робіт: «Осінні дарунки» (малювання натюрморту з натури — овочі, фрукти, листя, кетяги калини тощо.</p> <p>К. Білокур: «Жоржини», «Квіти і виноград», «Сніданок», «Натюрморт з хлібом», «Квіти за тином», «Богданівські яблука», «Кавун. Морква. Квіти»; О. Шовкуненко: «Букет троянд», «Натюрморт з глечиком і персиками»;</p>	<p>роботи з ними; виховувати акуратність в роботі, естетичний смак.</p>
06.11. 2023 р.	<p>Дидактична гра «У музеї осені»</p>	<p>Програмовий зміст: удосконалення здорової пам'яті, розвиток логічного мислення і спостережливості.</p> <p>Матеріали: репродукції осінніх пейзажів, набори цифр, за кількістю пейзажів.</p> <p>Хід гри: На дошці висять репродукції осінніх пейзажів. Біля кожної репродукції цифра. На початку гри вводиться образ осені зображення лялька. Вихователь читає її лист. Дорогі діти! Сьогодні я хочу запросити вас до свого осіннього музею. На картинах я зображена різною: сумною і веселою, сонячною і похмурою, золотою і вже з облетілим листям. Але в музеї картина, яку я дуже люблю. Спробуйте її віднайти за моїм описом. Читається опис однієї з картин. Після закінчення читання діти називають картину, або піднімають картку з цифрами, що відповідає впорядкованому номеру репродукції, опис якої наводиться в листі.</p>
13.11 2023 р.	<p>Дидактична гра «Екскурсія до картинної галереї»</p>	<p>Програмовий зміст: ознайомлення з основними жанрами образотворчого мистецтва - пейзажем, портретом, натюрмортом.</p> <p>Хід гри: Вихователь пропонує дітям здійснити заочну екскурсію до картинної галереї. Відкриває дошку і діти бачать репродукцію картини.</p>

		<p>Вихователь наголошує, що вони сьогодні не говоритимуть про назви цих картин і про те, хто їх написав. Підкреслює, що живописом та образотворчого мистецтва.</p> <p>Левітан І. «Золота осінь», Білокур К. «Піони», Кончаловський П. «Бузок», Саврасов О. «Граки перелетіли», Серов В., «Дівчинка з персиком» та інші.</p> <p>Діти розглядають картини. Вихователь звертає увагу дітей на те, всі картини можна поділити на натюрморти, пейзажі, портрети. Посередині дошки вивішують таблички зі словами: натюрморт, синій колір, пейзаж зелений колір, портрет червоний колір.</p> <p>Діти уважно слухають вірші Ясенєва М. «Про картини» який читає вихователь, або діти, дивляться на репродукції, що демонструють і намагаються визначити, де пейзаж, портрет, і натюрморт.</p> <p>Якщо бачиш, на картині намальовано; садок, Чи ялина, білий іній, чи, ми, ставок або бузок, Може ріки і долини, чи гора до сонця аж. Цей малюнок як назвемо? Називаємо його пейзаж</p> <p>Якщо бачиш на картині склянку кави на столі, Келих, б, порцеляну, чи троянду в кристалі, Чи намисто., перли, фрукти або торт, Або всі предмети разом, знай-це зветься натюрморт,</p> <p>Якщо хто-небудь з картини пильно дивиться на нас</p> <p>Чи акторка, балерина, чи співак або поет, Знайте діти, картина називається портрет</p> <p>Після прослухування віршів діти вирушають у подорож картинною галерею і відшукують пейзажі, портрети, натюрморти. Для цього від кожного ряду виходить дитина і чіпляє, наприклад, табличку з написом натюрморт, на репродукцію картини. Хруцького І. «Квіти і плоди».</p> <p>Для перевірки отриманих карточок вихователь роздає дітям конверти з репродукціями жанрів і пояснює правила гри: якщо вона піднімає карточку ізображенням натюрмарту, то діти повинні показати репродукцію натюрмарту і т.д. Використана картка відключається. Виграє та команда, яка правильно продемонструє всі жанри.</p>
23.11 2023 р.	Ознайомлення з живописними полотнами Т. Шевченка «Автопортрет» (1840 р.), Г. Васька «Портрет	<p>Тематика робіт:</p> <ul style="list-style-type: none"> - «Портрет мого друга (моєї подруги), братика, сестрички», - «Портрет бабусі (дідуся)» (олівці, крейда на лінолеумі, фарби; передавання певних емоцій радості, суму, розпачу, замріяності). - «Автопортрет» (можна дивитися у дзеркало). <p>Колективна робота</p>

	юнака з родини Томари», В. Серова «Дівчинка з персиками».	- «Портретна галерея». Кращі роботи оформлюють у паспарту і дарують близьким людям
27.11. 2023 р.	Конспект заняття для дітей старшого дошкільного віку на тему: «Зимовий пейзаж»	Програмовий зміст: продовжувати формувати уявлення про нетрадиційні техніки малювання; познайомити дітей з нетрадиційною технікою малювання « акварель + сіль»; продовжити знайомство з творчістю А. К. Саврасова; закріпити поняття «пейзаж», « передній, задній план»; закріпити знання дітей про властивості солі і снігу; закріплювати вміння роботи з алгоритмом і зі схемами послідовності зображення предметів; розвивати почуття кольору, форми та композиції; розвивати творчу діяльність; розвивати зв'язне мовлення; виховувати акуратність, самостійність; викликати емоційний відгук на твори художників і поетів.

Фотогалерея:

